

O KATEGORIJI ADVERBIJALA

SANJA BARIČEVIĆ

Sveučilište u Zadru

Odjel za kroatistiku

Obala kralja Petra Krešimira IV. 2, HR-23000 Zadar

sbaricev@unizd.hr

UDK: 811.163.42'367.624

Izvorni znanstveni članak

Primljen: 3. 9. 2018.

Prihvaćen za tisak: 27. 11. 2018.

U široj jezikoslovnoj (posebice anglosaksonskoj) literaturi adverbijal se smatra heterogenom kategorijom u koju se uključuju i dijelovi rečenice koji ne pripadaju rečeničnom ustrojstvu (Quirk et al. 1985; Buyschaert 2010; Crystal 2008: 14) pa se tako adverbijalima smatraju modifikatori i konektori, obvezne i neobvezne adverbijalne dopune i dodatci te se vezuje uz modifikaciju rečenice i modifikaciju predikata/riječi u službi predikata. Adverbijal je termin koji se u suvremenim gramatikama hrvatskoga jezika smatra sinonimnim terminu priložne oznake (Silić i Pranjković 2007; Barić i dr. 2005; Katičić: 2002; Raguž 2010). U ovome se radu raščlanjuje opis adverbijala u suvremenim hrvatskim gramatikama te se daje pregled značenjske/semantičke i gramatičke/sintaktičke podjele te opisa u okviru različitih teorijskih pristupa kako bi se ukazalo na širinu te kategorije, mjesto adverbijala u strukturi jednostavne rečenice i interpretaciji rečenice/gradnji njezina značenja. Pitanje usustavljenosti i opravdanosti naziva izvan je domene ovoga rada, ali budući da je u jezikoslovlju usvojen i prihvaćen termin adverbijal te je uz subjekt, predikat, objekt, atribut i apoziciju – adverbijal jednočlan termin i pokriva različite vrste priložnih oznaka (obvezne, neobvezne dopune i dodatke) te uključuje i takvo promatranje adverbijala koji je dodatak rečenici i dopuna i dodatak predikatu (riječi u službi predikata), on je prihvaćen u ovome radu. Uzimajući u obzir da različite značenjske skupine adverbijala imaju i različite sintaktičke posebnosti te takva raščlamba zahtijeva opsežnije istraživanje, da bi se ukazalo na ulogu adverbijala u interpretaciji rečenice, raščlamba se u završnome dijelu rada temelji na prostornim adverbijalima.

KLJUČNE RIJEČI:

adverbijal, podjela adverbijala, struktura rečenice, interpretacija rečenice, prostorni adverbijal

1. UVOD

Adverbijal se kao rečenični član prototipno (značenjski i svojom ulogom) vezuje uz priloge kao vrstu riječi,¹ iako se izražava i prijedložno-padežnim i padežnim izrazima te zavisnom surečenicom. Prilozi² su kao “riječi sviju vrsta” (Pranjkočić 2002: 22–27) hibridna vrsta i granica između priloga, čestica, prijedloga i veznika određena je u nekim *rubnim* slučajevima tek njihovom ulogom u rečenici. Podjela na vrste riječi prihvaćena u okviru hrvatskih gramatika temeljena je na tradiciji grčkih i latinskih gramatika pa je tako i nejasna granica među pojedinim vrstama riječi dio te naslijeđene tradicije³ (Škiljan 1995: 364), a nejasnoće s morfološke razine prenijele su se i na sintaktičku razinu, odnosno na razinu teksta. Tako podjela adverbijala na adjunkte, disjunkte i konjunkte (Quirk *et al.* 1985) ili okolnosne adverbijale (engl. *circumstance adverbial*), adverbijale stava (engl. *stance adverbial*) i vezne adverbijale (engl. *linking adverbial*) (Biber *et al.* 1999) (u anglosaksonskoj literaturi) (Hasselgård 2010) koju uvodi Sidney Greenbaum⁴ (1969) (Povolná 1998: 87ff) pripada modernoj lingvističkoj misli (Lenker

¹ “Priložne oznake, dakle, imaju jednaku službu i jednako određuju mjesto, vrijeme, način, količinu itd. kao i prilozi.” (Raguž 1997: 271).

² Slična su promišljanja o nehomogenosti priloga kao vrste riječi u opisima, primjerice engleskoga jezika. “The diversity of items collected under the heading ‘adverb’ even seems to evoke the impression that if a linguistic item cannot be integrated into any of other word classes, it is called an ‘adverb’: the category ‘adverb’ is the ‘mixed bag’ among the word classes.” (Lenker 2010: 34). I u tipološkim studijama ističe se nehomogenost priloga kao vrste riječi te mogućnost izricanja adverbijala različitim vezama gramatičkih morfema u jednome jeziku te riječima ili konstrukcijama, ili rečenicama u drugome. “Of the four major lexical word-classes, *adverb* is the least homogenous, semantically, morphologically and syntactically; it is also, perhaps not surprisingly, the least universal cross-linguistically. The same adverbial meaning may be coded as a bound grammatical morpheme in one language, an independent word in another, or a whole syntactic construction – phrases or even clauses – in another”. (Givón 2001: 87–88).

³ Dubravko Škiljan to objašnjava na primjeru priloga u Dionizijevu *Gramatičkome umijeću*: “Ako su temeljne odrednice priloga nepostojanje fleksije i njegovo mjesto uz glagol u sintaktičko-semantičkoj strukturi iskaza, one dozvoljavaju da se u taj dio iskaza uvrste svi jezični znakovi koji ispunjavaju ova dva kriterija: i površan uvid u popis vrsta priloga u *Umijeću* pokazuje nam da se ovdje nalaze riječi koje se s aspekta suvremene gramatike ponekad čine raznorodnima – među Dionizijevim priložima razaznajemo, osim ‘pravih’ priloga, i čestice, i uzvike, i negacije, i veznike. Prije nego što to ocijenimo kao znak nedorečenosti antičke gramatičarske teorije, treba se prisjetiti da je situacija gotovo identična u suvremenim gramatikama gdje granica između ovih vrsta riječi, ako one uopće postoje kao izdvojene klase, nikada nije čvrsta, pa i tu pojavu možemo smatrati nasljeđem antičke tradicije.” (Škiljan 1995: 364)

⁴ Kako navodi Renata Povolná (1998: 87ff), Sidney Greenbaum je u svojem radu *Studies in English Adverbial Usage* (1969) uveo definiciju adjunkta. Naime on adverbijale dijeli na adjunkte (engl. *adjuncts*), disjunkte (engl. *disjuncts*) i konjunkte (engl. *conjuncts*). Budući da je jedan od četiriju autora gramatike engleskoga jezika *A Comprehensive Grammar of the English Language* izašle 1985. godine, u njoj je prihvaćeno takvo široko određenje kategorije adverbijala. Quirk *et al.* (1985) uvodi

2010: 35), ali zadržava na razini rečenice hibridnost onoga što se smatra da pripada tako širokomu određenju priloga kao vrste riječi i ukazuje na različita sintaktička i semantička obilježja adverbijala pa se adjunkti vezuju uz priložne oznake, disjunkti uz modalne čestice, tj. modifikatore, a konjunkti uz konektore, odnosno vezna sredstva na razini teksta⁵ (Hasselgård 2010: 19). Adverbijal se povezuje s pojmom modifikacije koja uključuje modifikaciju i na razini sintagme, rečenice i teksta. (Buysschaert 2010, Crystal 2008). U *Enciklopedijskome rječniku lingvističkih naziva* pod natuknicom adverbijal navodi se definicija: “priložna, adverbna oznaka ili odredba; fraza ili zavisna rečenica koja vrši funkciju priloga *kg.*” (Simeon 1969: 13). David Crystal (2008: 14) pod istom natuknicom navodi prilog (adverb), adverbijal i adverbijalnu surečenicu te adverbijal određuje kao ELEMENT KLAUZALNE strukture (uz SUBJEKT, OBJEKT itd.)⁶ i kao njegovu, u tradicionalnim opisima temeljnu, sintaktičku ulogu navodi ulogu modifikatora glagola. Crystal navodi i u lingvističkim istraživanjima istaknutu ulogu adverbijala kao rečeničnih modifikatora odnosno konektora. (2008: 14)⁷.

Takav opis pokazuje da ista riječ ili skupina riječi ovisno o položaju u rečenici, interpunkciji, suodnosu s riječi u službi predikata ili rečenicom, gramatičkim kategorijama glagola, odnosno riječi u službi predikata utječe na interpretaciju rečenice te da ovisno o navedenome može imati i različitu funkciju. Tako je unutar kategorije adverbijala potrebno razlikovati različite vrste adverbijala koji imaju manje ili više različita sintaktička/gramatička i semantička/značenjska obilježja te je više pravilo nego iznimka da isti adverbijali u različitim rečenicama imaju različite interpretacije i pripadaju različitim vrstama (Himmelman i Schultze-Berndt 2005: 5–6).

U okviru se formalnih pristupa za adverbijale vrlo teško nalazilo objašnjenje⁸ upravo zato što su adverbijali u rečenicu najvećim dijelom uvršteni po svojem znače-

kao novu podvrstu adverbijala subjunkte (engl. *subjuncts*).

⁵ “Roughly, adverbials that contribute to referential meaning are called adjuncts or circumstantial adverbials; those that convey the speaker’s evaluation of something in the proposition are called disjuncts or modal adverbials, and those that have mainly text-organising and connective functions are called conjuncts or conjunctive/linking adverbials. These classes generally have subcategories that reflect the various meanings that can be expressed by adverbials.” (Hasselgård 2010: 19).

⁶ Može se uvjetno reći da adverbijal u lingvistici uključuje tri kategorije (na razini riječi, rečenice i teksta), prilog kao vrstu riječi, priložnu oznaku i priložnu klauzu/surečenicu te na razini teksta ima funkciju rečeničnoga modifikatora ili konektora. Naravno, takve kategorije potrebno je razlikovati pa se na razini riječi govori o prilogu, na razini rečenice o adverbijalu.

⁷ “Within adverbials, many syntactic roles have been identified, of which verb MODIFICATION has traditionally been seen as central. A function of adverbials as SENTENCE modifiers or sentence CONNECTORS has been emphasized in linguistic studies.” (Crystal 2008: 14).

⁸ “Jackendoff (1972: 47) called the adverb ‘the most maligned part of speech’ and before him Chomsky (1965: 219) had noted that adverbials are ‘a rich and as yet relatively unexplored system’. Similar complaints have been voiced by several authors since them.” (Buysschaert 2010: 240).

nju⁹ kojemu u okviru formalnih pristupa nije bilo mjesta. Tako se često u literaturi kategorija adverbijala pejorativno naziva “košem za otpatke”,¹⁰ “močvarnim, mutnim područjem”¹¹ (Hasselgård 2010: 3; Buysschaert 2010: 240) u koji se uvrštava sve ono što “bježi” određenju unutar poznatih i jasnih kategorija. Često citirani navodi Noama Chomskog: “Adverbijali su širok i još uvijek relativno neistražen sustav i zbog toga sve što kažemo o njima treba uzeti s oprezom”¹² (Chomsky 1965: 219); “Mi još nemamo dobru teoriju frazne strukture za tako jednostavna pitanja kao što su atributi izrečeni pridjevom [...] i dodatci različitoga tipa” (Chomsky 1995: 382)¹³ – potvrda su takva mišljenja. Prema Austin i dr. (2004: 1), danas poznat i često citiran navod o adverbijalima upotrijebila je u svojemu doktorskom radu čiji je metodološki okvir opisa adverbijala bio transformacijski pristup Renate Steinitz (1965) (*Zur Syntax des Adverbials im Deutschen*. Berlin: Deutsche akademie der Wissenschaften) te ukazala kako je za razumijevanje adverbijala potrebno razumijevanje i semantike i sintakse te njihovo proučavanje unutar diskursa.

Proučavanje adverbijala – proučavanje je odnosa sintakse i semantike, gramatike i značenja i da bi se razumjelo ne može se sagledati samo u jednoj od tih dviju disciplina te je potrebno i pojmove sintakse i semantike razmatrati u širem značenju/smislu od onoga koji je prihvaćen u okvirima tradicionalnih pristupa pa takav pristup uključuje i sintaksu teksta, a značenje se proučava u teorijskim okvirima i pragmatike i stilistike.

Treba naglasiti da je podjela adverbijala predmet rasprava (Himmelman i Schultze-Berndt 2005: 5–6).¹⁴ Na Slici 1 navodimo podjelu prema Maienborn i Schäfer (2011: 1402) isključivo kako bismo ukazali na širinu onoga što se smatra adverbijalom. U skupinu adverbijala usmjerenih prema sudioniku (engl. *participant-oriented adverbials*) ubrajaju se predikatni proširci (sekundarni predikati) koji se dijele na deskriptivne i rezultativne (Himmelman i Schultze-Berndt 2005: 3). Predikatni proširci i cirkumstancijali/priložne oznake razlikuju se u tome što su predikatni proširci usmjereni prema sudioniku, dok su cirkumstancijali/priložne oznake usmjerene prema događaju, iako crta razgraničenja nije

⁹ “Adverbna se oznaka uz predikat vezuje primarno svojim sadržajem.” (Barić i dr. 2005: 428).

¹⁰ “Adverbials may be regarded as a rag-bag category in the linguistic system.” (Hasselgard 2010: 3).

¹¹ “The word class of adverbs and the function class of adverbials have often been called ‘dustbin categories’.” (Buysschaert 2010: 240).

¹² “Adverbials are a rich and as yet relatively unexplored system, and therefore anything we say about them must be regarded as quite tentative.”

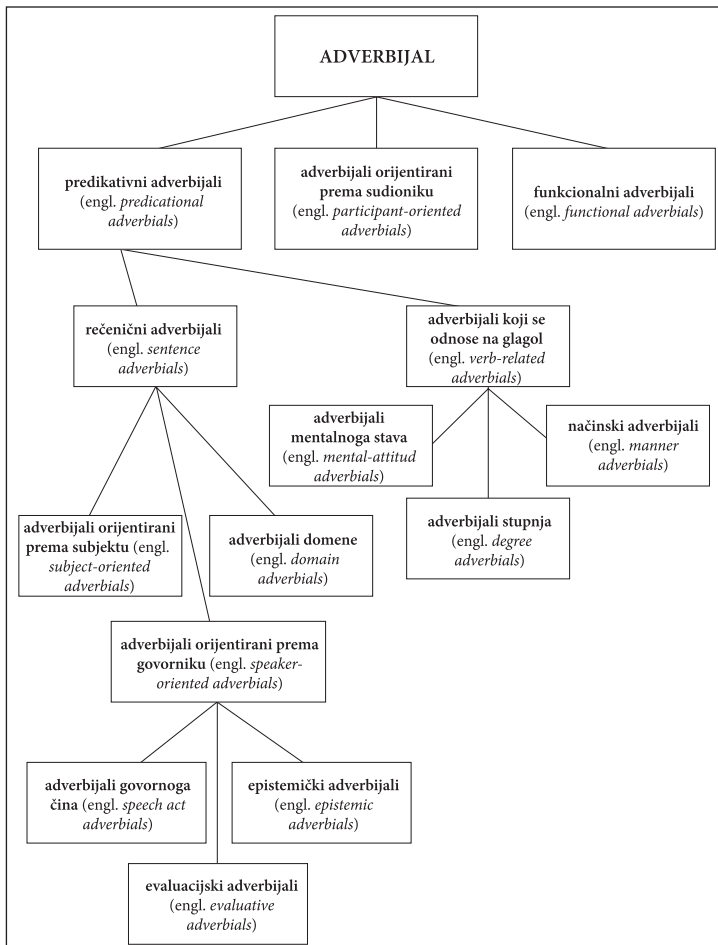
¹³ “We still have no good phrase structure theory for such simple matters as attributive adjectives [...] and adjuncts of many different types.” Navodi su i u uvodnome poglavlju Lang i dr. (2003: 1).

¹⁴ “The classification and analysis of adverbials remains a highly controversial issue. Numerous subdivisions have been proposed... and classes resulting from the application of different criteria hardly overlap.” (Himmelman i Schultze-Berndt 2005: 5–6).

uvijek jasna. “This PARTICIPANT ORIENTATION is often seen as the main feature distinguishing secondary predicates from adverbials, which are considered to be exclusively EVENT-ORINATED.” (Himmelmann i Schultze-Berndt 2005: 5).

Prema Maienborn i Schäfer (2011: 1399), cirkumstancijali (engl. *circumstantials*) mogu imati različite uporabe pa slijedeći Maienborn (2001) oni razlikuju adverbijale koji se odnose na događaj (engl. *event-related adverbials*) i okvirne adverbijale (*frame adverbials*).¹⁵

Funkcionalnim adverbijalima pripadaju konektori. Često se navodi da se u funkcionalne adverbijale svrstavaju svi oni rečenični elementi koji nisu uključeni u skupinu predikativnih adverbijala i adverbijala usmjerenih prema sudioniku.

SLIKA 1. Semantička podjela adverbijala (prilagođeno prema Maienborn i Schäfer 2011: 1402).

¹⁵ Više o podjeli i pojedinim vrstama adverbijala u: Maienborn i Schäfer 2010; Himmelmann i Schultze-Berndt 2005; Ernst 2002.

2. TERMIN ADVERBIJAL U OPISIMA HRVATSKOGA JEZIKA

Adverbijal je u našim jezičnim priručnicima sinoniman terminu priložne oznake (Silić i Pranjković 2007; Barić i dr. 2005; Katičić: 2002; Raguž 2010). Termin se adverbijal nalazi u Katičićevoj *Sintaksi hrvatskoga književnog jezika* (2002: 33, 94, 138) i dio je sadržajnoga ustrojstva rečenice. Kao odredbe rijeka (uz agensa, instrument, socijativ, faktitiv i objektiv), navode se mjesna odredba (lokal), vremenska odredba (temporal) i načinska odredba (modal). “Mjesna, vremenska i načinska odredba određuju rijek opisom popratnih okolnosti. To ih izdvaja od ostalih odredaba, koje izriču živa bića (osobe) ili predmete što su zahvaćeni sadržajem rijeka. Zato se ta skupina od tri odredbe popratnih okolnosti jednim imenom naziva *priložje* ili *adverbijal*”. (Katičić 2002: 34) Kada se govori o gramatičkome ustrojstvu, navodi se: “Svaki predikat otvara u rečeničnom ustrojstvu mjesto za izraz kojim se pobliže označuju okolnosti pod kojima se zbiva predikatni sadržaj. Taj se izraz zove *adverbnna oznaka* (*priložna oznaka*). Kadšto se naziva još i *adverbijal*.” (Katičić 2002: 86). U Barić i dr. (2005: 399) objašnjava se da se mjesna, vremenska i načinska odredba u sadržajnome ustrojstvu rečenice “mogu [se] obuhvatiti nazivom **priložje (priložak) ili adverbijal**”. Silić i Pranjković (2007: 285, 304, 334) navode termin priložna oznaka (adverbijal) u okviru gramatičkoga rečeničnog ustrojstva.

U suvremenim¹⁶ hrvatskim gramatikama za priložnu oznaku i priložnu rečenicu rabe se nazivi priložna ili adverbna oznaka i priložna ili adverbna rečenica (Težak i Babić 1994: 197, 202, 229), priložna oznaka (adverbijal) i priložne (adverbijalne) rečenice (Silić i Pranjković 2007: 285, 304, 334), adverbna (ili priložna oznaka) i adverbna rečenica (Katičić 2002: 43, 86, 189, Barić i dr. 2005: 398, 467), priložna oznaka i adverbna rečenica (Barić i dr. 1979: 272, 345), priložna (adverbijalna) oznaka i priložna (adverbna) oznaka (Raguž 2010: 315, 326). Neujednačenost je naziva/termina i kod pojedinih autora. Primjerice, Dragutin Raguž rabi nazive adverbijalna i adverbna oznaka u istome izdanju svoje gramatike (Raguž 2010: 315, 326). Složili bismo se s mišljenjem Luke Vukojevića: “Prilog kao rečenična sastavnica naziva se *adverbijalom* (pri-

¹⁶ Suvremenim hrvatskim gramatikama prema Sandi Ham (2006: 217–240) smatraju se Težak–Babićeva gramatika (sva izdanja od prvoga izdanja 1966.), *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika* (Barić i dr. 1979), *Gramatika hrvatskoga književnog jezika* (Barić i dr. ²1990), *Hrvatska gramatika* (Barić i dr. ³1995; ⁴1997; ⁵2003, ⁶2005), *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku* (Babić 1986, ²1991, ³2002), *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika* (Katičić 1986, ²1991, ³2002), *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika* (Babić i dr. 1991), *Praktična hrvatska gramatika* (Raguž 1997), *Gramatika hrvatskoga jezika* (Raguž 2010); *Školska gramatika hrvatskoga jezika* (Ham 2002). Tim gramatikama pripadaju i *Hrvatska gramatika* (Raguž 2010) te *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* (Silić i Pranjković 2005; ²2007).

ložnom oznakom), a ne *adverbom*, pa bi u skladu s tim i priložne rečenice trebalo zvati *adverbijalnim* ili *priložnim*, a ne *adverbnim* rečenicama.” (Vukojević 2007: 196–197)

Prihvaćanjem teksta kao najveće jedinice sintaktičke analize i jedinice koje su do tada ostavljane izvan analize u tradicionalnim pristupima bilo je potrebno opisati i terminološki odrediti. U kroatističkoj se literaturi govori o rečeničnim ili tekstnim priložima (Pranjeković 1995: 53; 1998: 74; 2002: 27, v. Badurina 2008; 26; 30), tekstnim priložnim oznakama, diskursnim oznakama, tekstnim konektorima (v. Badurina 2008: 26–41, 94–107), konektorima (relativnim, vezničkim, priložnim, frazeologiziranim, propozicionalnim) (Velčić 1987). Ivo Pranjeković (1998: 74) tzv. rečenične priloge dijeli na konektore i modifikatore. Konektori “kao što su npr. *međutim*, *zato*, *osim toga*, *unatoč tome* i sl. služe za povezivanje rečenica u tekstu” (Pranjeković 1998: 74). Modifikatori prema Pranjekoviću (1998: 74) “modificiraju značenje cijele rečenice ispred koje se javljaju, i to obično s obzirom na govornika” (Pranjeković 1998: 74). O modifikaciji na razini rečenice i unutar rečeničnoga ustrojstva Pranjeković zaključuje: “Riječi koje služe kao modifikatori na razini teksta mogu se i uklopiti u rečenično ustrojstvo, ali tada, naravno, nisu više rečenični prilozi, nego npr. imaju funkciju priložne oznake.” (Pranjeković 1998: 74).

To razlikovanje adverbijala koji modificiraju rečenicu i onih koji modificiraju riječi u službi predikata/predikat odgovara u literaturi prihvaćenoj podjeli adverbijala koju uvode Richard H. Thomason i Robert C. Stalnaker (1973) na rečenične adverbijale (engl. *sentence adverbials*) i glagolske adverbijale (engl. *verb adverbials*), adverbijale koji se odnose na glagolsku skupinu. Claudia Maienborn i Martin Schäfer (2011: 1395) objašnjavaju kako se takvo razlikovanje između rečeničnih adverbijala (engl. *sentence adverbials*) i onih povezanih s glagolom (engl. *verb-related adverbials*) može pronaći u gotovo svim podjelama adverbijala. Iako je ta razlikovnost (adverbijala rečenične razine i onih koji se vezuju uz glagolsku skupinu) i u kroatističkoj literaturi relativno rano uočena (Badurina 2008: 26ff), terminološki je neujednačena i nedefinirana. Tako o terminu *rečenični prilozi* (onome što bi odgovaralo pojmu rečeničnih adverbijala) Lada Badurina navodi važno zapažanje: “Taj termin također valja podvrgnuti metodološkoj kritici jer na razini se rečenice može govoriti samo o priložnim oznakama, a ne i o priložima. ... moglo bi se promišljati i o svojevrsnim *tekstnim priložnim oznakama*. Zanimljivo je da su u tradicionalnim gramatičkim opisima definicije priloga proširivane s određenja priloga kao riječi koje se dodaju glagolima na određenja koja zamjećuju da se oni dodaju i drugim riječima, no istodobno gramatike nisu proširivale definiciju priložne oznake koja i dalje ostaje određena kao dio rečeničnoga ustrojstva kojemu mjesto otvara predikat, ne i rečenica” (Badurina 2008: 30). Takvo je razlikovanje prepoznato u okviru različitih pristupa izvan kroatističke litera-

ture. Primjerice: “Adverbijali su tradicionalno prihvaćeni kao elementi koji određuju/modificiraju ili okolnosti glagola ili rečenice.”¹⁷ (Maienborn i Schäfer 2011: 1392).

Raščlanjujući rečenicu kao kontekstualno uključenu jedinicu, Josip Silić (1984: 31) razlikuje kontekstualnu priložnu oznaku, “kulisnu” priložnu oznaku, kvalitativno-kvantitativnu priložnu oznaku, priložnu oznaku jake semantičke veze s predikatom-glagolom, priložnu oznaku slabe semantičke veze s predikatom-glagolom.

Raspravljajući o rečenici kao kontekstualno uključenoj jedinici, Silić naglašava: “Ima priložnih oznaka koje su samo formalno pridružene glagolu. Inače su autonomne, nepovezane s glagolom sintaktički i semantički. Drugim riječima, sintaktički i semantički pripadaju rečenici kao cjelini. Takve priložne oznake (koje se u sovjetskoj sintaktičkoj literaturi zovu determinirajućim priložnim oznakama) J. Firbas zove ‘situacijskim kulisama’. *Na nebu se vidio poneki rastrgani oblak*. Njihovo je mjesto, budući ‘kulisama’, fiksirano: nalaze se redovito na prvom mjestu rečenice. (...) Priložne su oznake vrlo pogodne za zamjenjivanje jednog dijela prethodnog iskaza (odnosno cijelog prethodnog teksta). Drugim riječima, vrlo se lako podaju kontekstualiziranju: ← *Pritom je razbio prozor*, ← *Zato ne može tražiti da ga poštuju*, ← *Tada se zbiljo nešto strašno* itd. Stoga i imaju ulogu sredstva koje povezuje prethodni iskaz (odnosno prethodni tekst) sa sljedećim iskazom (odnosno sa sljedećim tekstom). Po tome ih ubrajamo u anaforička sredstva. Razumljivo je što se takve priložne oznake nalaze redovito na prvom mjestu iskaza. (...) Na prvom mjestu takve, kontekstualne, priložne oznake izražavaju određene logičko-gramatičke odnose, pa su vrlo bliske veznicima.” (Silić 1984: 19–20)

Silićeva podjela može se usporediti s podjelom Wernera Freya (2003) koji razlikuje pet velikih skupina dodataka/adjunkta (prema sintaktičkoj distribuciji): rečenične adjunkte (engl. *sentence adjuncts*), okvirne adjunkte (engl. *frame adjuncts*), vanjske ili izvan događajne adjunkte (engl. *event-external adjuncts*) unutarnje adjunkte ili unutar događajne adjunkte (engl. *event-internal adjuncts*), koji se odnose na proces/koji su usmjereni procesu (engl. *process-related adjuncts*). Njihovo su značenje i interpretacija povezani s njihovim položajem u rečenici.

Tako široka skupina u našim je jezičnim priručnicima opisana kao priložna oznaka. Tek Silić i Pranjković (2005, ²2007) uvode razlikovanje konektora, modifikatora i priložnih oznaka (adverbijala). Treba napomenuti da je i sama kategorija priložne oznake (onako kako je opisana u jezičnim priručnicima) heterogena kategorija jer uključuje i obvezne, neobvezne dopune te dodatke. Stoga su i definicije u jezičnim priručnicima neujednačene jer se jednim terminom pokrivaju različite rečenične funkcije pa one

¹⁷ “Adverbials are traditionally conceived of as being those elements that serve to specify further the circumstances of the verbal or sentential referent.” (Maienborn i Schäfer 2011: 1392).

“dopunjuju glagole da bi označili mjesto, vrijeme, način, uzrok ili koju drugu okolnost u kojoj se radnja vrši” (Težak i Babić 1994: 202), “dodaju se rečeničnome predikatu, da se njima odredi vrijeme, mjesto, uzrok i način” (Florschütz 1916: 135). “Mjesto joj je u rečeničnom ustrojstvu otvoreno samo prisutnošću predikata, bez obzira na riječ i oblik riječi kojom je predikat izrečen” (Barić i dr. 2005: 428), odnosno rečenični je član “kojemu mjesto u rečenici otvara predikat i kojim se označuju različite okolnosti u kojima se vrši radnja glagola što dolazi u službi predikata, odnosno različite okolnosti događanja o kojima se priopćuje rečenicom.” (Silić i Pranjković 2007: 304).

3. OPIS ADVERBIJALA U SUVREMENIM HRVATSKIM GRAMATIKAMA

U suvremenim se hrvatskim gramatikama navode kao rečenični članovi¹⁸ subjekt, predikat, objekt, priložna oznaka, atribut i apozicija. U gramatikama se priložne oznake predstavljaju definicijom, svojom značenjskom podjelom, uz njih se najčešće navode pretpostavljena pitanja te se određuju njezine sastavnice – ona se izriče jednom riječju, skupom riječi ili zavisnom surečenicom (usp. Težak i Babić 1994: 202; Barić i dr. 2005, Silić i Pranjković 2007; Raguž 2010).

U svim se suvremenim hrvatskim gramatikama kao najzastupljenije navode četiri priložne oznake: priložna oznaka mjesta, vremena, načina i uzroka (Težak i Babić 1994, Barić i dr. 2005, Katičić 2002, Silić i Pranjković 2007, Raguž 2010). Hilde Hasselgård (2010) u istraživanju na korpusu engleskoga jezika koji je obuhvaćao različite tekstne vrste i funkcionalne stilove kao najzastupljenije među različitim skupinama adverbijala¹⁹ (engl. *adverbial adjuncts*) navodi adverbijale mjesta i vremena koji čine 68 % ukupnoga udjela adverbijala u raščlanjenim tekstovima te zaključuje kako se čini da su skupine adverbijala koje odgovaraju na pitanja *kako? gdje? kada? i zašto?* – prototipne²⁰ (Hasselgård 2010: 3). One su prototipne i prema definicijama u hrvatskim gramatikama: “Adverbne se oznake po sadržaju prepoznaju u prvom redu kao oznake vremena, mjesta i načina, a potom i kao oznake uzroka, razloga, svrhe, po-

¹⁸ Od *Priručne gramatike hrvatskoga književnog jezika* (1979) navodi se i predikatni proširak kao termin. U ranijim gramatikama nazivan priveskom (Maretić), predikatnim ili priložnim atributom (Florschütz), predikatnim atributom (Brabec – Hraste – Živković) (Stolac 2006: 305–307).

¹⁹ Hasselgård (2010) analizira samo *adverbijalne dodatke* (engl. *adverbial adjuncts*), ono što bi u našim jezičnim priručnicima odgovaralo terminu priložne oznake, ali i neizravnomu objektu. “The main types are space, time, manner, contingency, respect, degree, participant, comparison, situation, focus and viewpoint.” (Hasselgård 2010: 286).

²⁰ “In some ways ‘how’, ‘where’, ‘when’ and ‘why’ adverbials appear to be prototypical, and they are often given as examples in brief definitions of adverbials...” (Hasselgård 2010: 3).

ložaja, smjera, dopuštanja, mjere, obzira, ograničenja, popratnih okolnosti i druge.” (Barić i dr. 2005: 429)

Osim adverbijala mjesta, vremena, načina i uzroka, izdvajaju se u Težakovoj i Babićevoj *Gramatici* (1994) i priložne oznake namjere, društva, količine, posljedice, pogodbe, dopuštanja, izuzimanja. *Gramatika hrvatskoga književnog jezika* (Barić i dr. 1997) uz obavezne četiri navodi priložne oznake dopuštanja, mjere, razloga, svrhe, položaja, smjera, obzira, ograničenja, popratne okolnosti, sredstva, vršitelja pasivne radnje, usmjerenosti glagolske radnje, namjene glagolske radnje. Silić i Pranjković u *Gramatici hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* (2007) uz mjesto, vrijeme, način i uzrok navode priložne oznake namjere, društva, količine, posljedice, uvjeta, dopuštanja. Katičić (2002) uz navedene četiri navodi i priložnu oznaku uvjeta, izuzimanja, mjere, razloga, svrhe, položaja, smjera, obzira, ograničenja, popratnih okolnosti, a *Hrvatska gramatika* (Raguž 2010) navodi uz mjesto, vrijeme, način i uzrok i priložne oznake količine, mjere, cijene, okolnosti. “Priložna oznaka može označiti sve okolnosti predikatne radnje, a obično govorimo o okolnostima koji su vrijeme, mjesto, uzrok, način, količina, društvo, sredstvo, posljedica, pogodbu, namjeru... predikatne radnje.” (Ham 2002: 125).

Vrijedni prinosi istraživanju adverbijala, odnosno njihovu razumijevanju ostvareni su unutar opisa pojedinih kategorija u hrvatskome jeziku i izražavanja dopuštanja (Pranjković 2002; Nazalević Čučević i Cvitanušić Tvico 2011), posljedice (Vukojević 2008), namjere (Mlikota 2009), vremena (Glušac 2012), u široj slavističkoj literaturi uzroka (Kovačević 1988), načina (Palić 2009). Kategorija prostora analizirana je u hrvatskome jeziku u većem broju radova (Pranjković 2009; Stolac 2009; Matas Ivanković 2009), a prostor kao temeljna kategorija tumači se i u okviru analize različitih vrsta riječi, kao prijedloga (Pranjković 2001). Prostorni se adverbijali najčešće izriču prijedložno-padežnim izrazima. U opisima je prijedloga unutar kognitivnih pristupa analiziran veći broj dimenzionalnih primarnih prijedloga i padežnih značenja (između ostaloga Šarić 2003, 2008, 2014; Belaj 2010; Matovac 2017; Tanacković Faletar 2011; Belaj i Tanacković Faletar 2014), pitanja predmetaka (Belaj 2008, Šarić 2014; Brala-Vukanović i Rubinić 2011) te uz njih vezanih primjera proširenja značenja i izraza kojim su izrečeni adverbijali.

U našim jezičnim priručnicima, kao i u priručnicima drugih jezika, podjela adverbijala temelji se na značenju. “To razvrstavanje adverbijalnih oznaka temelji se na razlučivanju njihova sadržaja i ni po čem bitnom ne utječe na gramatički determinirane sintaktičke odnose u rečeničnom ustrojstvu” (Barić i dr. 2005: 429). Međutim, podjela adverbijala uključuje različite podskupine koje se razlikuju ne samo po svojem značenju, već koje imaju i različita sintaktička obilježja te čija uloga modifikacije i način

interpretacije ovise o položaju u rečenici, vrsti riječi kojom su izrečeni, riječi u službi predikata, gramatičkim kategorijama predikatne riječi, znanju o svijetu.

Priložna oznaka (adverbijal) u našim je jezičnim priručnicima opisana na svega nekoliko stranica. Takav opis adverbijala može se svesti na sljedeće: izriče okolnost glagolske radnje, neobvezan²¹ je rečenični član, mjesto u rečenici otvara mu predikat²² (ne glagol)²³, izriče se prijedložno-padežnim i padežnim izrazom te prilogom i zavisnom surečenicom, njegova podjela temeljena je na značenjskome kriteriju, može se pojaviti uz svaki predikat²⁴ (uz svaki predikatni glagol jer su ostale vrste riječi u službi predikata izostavljene iz opisa), može biti na bilo kojemu mjestu u rečenici²⁵, u rečenici može biti neograničen broj adverbijala (iste ili različite semantičke vrste)²⁶, razgraničenje objekta i adverbijala izdvaja se kao problem koji traži dodatna objašnjenja²⁷.

²¹ Obveznu priložnu oznaku mjesta navode Radoslav Katičić (¹1986, ²1991, ³2002), Josip Silić i Ivo Pranjković (¹2005, ²2007), Eugenija Barić i dr. (2005), Dragutin Raguž (1997, 2010). Ostali se primjeri obveznih priložnih oznaka ne navode.

²² "Predikatni glagol određuje koliko će objekata biti i u kojem obliku, ali ne određuje broj i oblik priložnih oznaka. Priložna se oznaka razlikuje od objekta jer objekt zavisi o glagolu koji je predikat, a priložna oznaka zavisi o samom predikatu, bez obzira kojim je glagolom izrečen." (Ham 2002: 124)

²³ U *Gramatici hrvatskoga jezika* (Težak i Babić 1994) navodi se da mjesto priložnoj oznaci otvara glagol te se, kao i objekt, priložna oznaka opisuje u potpoglavlju "Glagolske dopune" (Težak i Babić 1994: 199ff). "Riječi ili skupovi riječi koji dopunjuju glagole da bi označili mjesto, vrijeme, način, uzrok ili koju drugu okolnost u kojoj se radnja vrši zovu se **priložne** ili **adverbne oznake**" (Težak i Babić 1994: 202).

²⁴ Adverbna oznaka može se uvrstiti u rečenicu uz svaki predikat. Mjesto joj je u rečeničnom ustrojstvu otvoreno samom prisutnošću predikata, bez obzira na riječ i oblik riječi kojom je predikat izrečen." (Barić i dr. 2005: 428).

²⁵ Prema primjerima u jezičnim priručnicima adverbijal se nalazi na inicijalnom/početnom položaju, prethodi predikatu ili slijedi iza predikata te na završnome položaju. O osnovne redu riječi Silić i Pranjković (2007) navode: "Priložne oznake koje odgovaraju na pitanje *kako?* dolaze ispred predikata: *Ivan* (S) + *rado* (PON) + *čita* (P) + *knjige* (O), a priložne oznake koje odgovaraju na pitanja *kada?*, *gdje?*, *kuda?*, *kamo?* *odakle?*, *dokle?*, *s kojom razlogom?* i *s kojom svrhom?* iza predikata, odnosno iza pomoćnoga glagola u sastavu predikata, ili iza objekta." Silić-Pranjković (2007: 364). U literaturi se upućuje na sintaktički ambigvitet prijedložno-padežnih izraza s mjesnim značenjem (razlikovanje atributa i adverbijala ovisno o tome slijede li oni supstantivnu riječ ili glagol, a nepoštivanje takvoga redosljeda dovodi do sintaktičkoga ambigviteta) (v. Hodžić 2013).

²⁶ "Okolo jedne imenice može biti i više atributa, kao što može biti uz predikat više objekata i više adverbni oznaka. ... U prostim rečenicama sa jednakim rečeničnim dijelovima može biti i više objekata, više atributa i više istovrsnih adverbni oznaka" (Florschütz 1916: 131).

²⁷ "Budući da je priložna oznaka u sličnu odnosu s predikatom kao i objekt, dobro ju je odrediti s obzirom na ono po čemu se razlikuje od objekta." (Silić i Pranjković 2007: 304). Dragutin Raguž (1997: 335) o gramatičkim opisima u kojima se "pokušava preko kriterija vezanosti uz glagol utvrditi položaj objekta, a preko vezanosti za predikat položaj priložne oznake" zaključuje: "Po tom onda kriteriju (razlikovanja objekta i priložne oznake) ne bi bilo obavezne priložne oznake (jer obavezno nameće sâm glagol, a ne predikat kao sintaktička kategorija), a bilo bi obavezno ili neobavezno objekta

Sljedeće primjere rečenica izdvajamo kako bismo pokazali širinu te kategorije. U njima se prepoznaju različiti i značenjski i gramatički suodnosi adverbijala i glagola ili druge riječi u službi predikata, odnosno adverbijala i rečenice kojima se ovakvo određenje adverbijala nužno proširuje te se određuje njegova uloga u interpretaciji rečenice. Tako se uz adverbijal vezuje:

1. dihotomija obvezatnost²⁸/neobvezatnost (adverbijali su obvezne i neobvezne dopune te dodatci) – adverbijal nije uvijek fakultativan rečenični član
  - a. *Živi u Hrvatskoj.* – obvezni prostorni adverbijal (dopuna)
  - b. *Moram²⁹ kući.* – obvezni prostorni adverbijal (dopuna, obvezna uz modalne glagole i izostavljen glagol kretanja?)
  - c. *Ona ide u ured.* – neobvezni prostorni adverbijal (dopuna)
  - d. *Djeca igraju nogomet u dvorištu.* – neobvezni prostorni adverbijal (dodatak)

(jer sâm glagol, odnosno pojedino njegovo značenje zahtijeva ili ne zahtijeva dopunu, tj. objekt, npr. *praviti, prenijeti, težiti* traže da se rekne *što se pravi, što se prenosi, čemu se teži*). Međutim, i priložnih oznaka ima i obaveznih i neobaveznih (npr. u rečenici *Stanujem na kraju ulice*. priložna je oznaka neizostavljiva), pa tako vidimo da taj kriterij ne pomaže da razlikujemo objekt od priložne oznake.” (Raguž 1997: 335).

²⁸ U *Sintaksi hrvatskoga književnog jezika* navodi se da priložna oznaka nije uvijek obvezatan član rečeničnoga ustrojstva. “Ima priložnih oznaka koje su tako srasle s predikatom da se ne mogu izostaviti” (Katičić 2002: 94) te se navodi primjer rečenice *Stranac stanuje na osami*. Objašnjenja i primjere obvezatnih priložnih oznaka navode Silić i Pranjković (2007). “Ni priložna oznaka nije uvijek neobvezatna. Kad u službi predikata dolaze glagoli koji označuju provođenje određenoga vremena (obično dužega) na kakvu mjestu, npr. *živjeti, stanovati, boraviti, prebivati*, onda je i priložna oznaka obvezatna. Tako priložnu oznaku *na kraju ulice* u rečenici *Susjed je stanovao* na kraju ulice ne možemo izostaviti, a da rečenica bude i dalje obavijesno potpuna, usp. *Susjed je stanovao.*” (Silić i Pranjković 2007: 305). Kao drugi oblik obvezatnosti Silić i Pranjković (2007) navode primjere u kojima glagol utječe na obvezatnost priložne oznake čime dovode u pitanje drugi dio definicije, a to je da se priložna oznaka uvrštava po predikatu jer “izbor glagola za službu predikata može u nekim slučajevima utjecati i na izbor oblika priložne oznake. Tako će npr. uz glagole kretanja u službi priložnih oznaka koje imaju oblik prijedložno-padežnih izraza s prijedlozima *u* ili *na* dolaziti imenske riječi u akuzativu, npr. *Idemo u šumu* ili *Izišli su na ulicu*, a s glagolima stanja u lokativu, npr. *Bili smo u šumi* ili *Stajali su na ulici.*” (Silić i Pranjković 2007: 305). A to uključuje i prijedloge *za, pred, nad, pod* i *među* (u priložnim oznakama) koji su dio i statičnih i dinamičnih prizora. Primjeri su u kojima glagol uvjetuje priložnu oznaku i primjeri prefigiranih glagola koji traže dopunu prijedložno-padežnim izrazom s istim prijedlogom “npr. ... Namjestio se **na udarac.**” (Silić i Pranjković 2007: 226). Time se potvrđuje “da narav i status priložne oznake mogu biti ovisni i o naravi glagola koji dolazi u službi predikata. Osim utjecaja na obvezatnost ili neobvezatnost izbor glagola za službu predikata može u nekim slučajevima utjecati i na izbor oblika priložne oznake.” (Silić i Pranjković 2007: 305–306). U navedenim primjerima prepoznaju se različiti tipovi valentnosti koji uvjetuju obvezatnost priložne oznake, semantička u kojoj je određen značenjski tip dopune i sintaktička kojom je uvjetovan i oblik dopune.

²⁹ O primjerima modalnih glagola te prostornih adverbijala u rečenicama u kojima je izostavljen glagol kretanja vidi u Karabalić (2011).

- e. *Drži se povučeno.*³⁰ – obvezna dopuna načina
2. glagol uvjetuje oblik adverbijala u dinamičnome i statičnome prizoru (primjerice akuzativ/genitiv) te oblik jednine ili množine
- Ona ide u park.
  - Ona trči u parku.
  - **Oni su se razišli kući./Oni su se razišli kućama*³¹.
3. značenje adverbijala ovisi o glagolu s kojim se pojavljuje
- Umrijeti od ljubavi* je isto što i *živjeti od nje*. značenje uzroka i značenje sredstva³²
4. svaki se adverbijal ne može pojaviti uz svaki predikat/glagol
- **On je visok u Americi*³³.
  - **John zna francuski u Münchenu. / John knows French in Munich*³⁴.
  - **Dolazim dva sata.*
  - **Oni su pretrčali niz plažu*³⁵.
  - **Djeca su se dugo poigrala u parku.*
5. mjesto adverbijala u rečenici te interpunkcija mogu utjecati na njegovu interpretaciju, odnosno pripadnost različitim funkcijama
- On bi radio kod kuće. (On bi volio raditi gdje je njegova kuća.)* – značenje mjesta
  - Kod kuće(,) on bi radio. (Da je kod kuće, on bi radio.)* – značenje uvjeta
  - Ona je sigurno polagala vozački ispit.*³⁶ – priložna oznaka
  - Ona je, sigurno, polagala vozački ispit.* – samostalna čestica, modifikator
6. interpretacija značenja i na sintagmatskoj razini i na razini rečenice uključuje

³⁰ Primjer je preuzet od Palić (2011: 211).

³¹ Primjeri su preuzeti od Stolac (2009: 73). Diana Stolac navodi primjere u kojima glagol prefigiran određenim predmetkom traži dopunu u množini ili uporabu kvantifikatora (*svaki*): "I značenje predikatnoga glagola može odrediti oblik priložne oznake mjesta. U rečenici • *Razišli su se kućama*. nije moguć ostvaraj jedninskoga lika, odnosno rečenicu • **Razišli su se kući*. ne prihvaćamo jer se iz značenja glagola *razići* tvorbenim prefiksom *raz-* otvara mjesto nekolikom prostorima... Stoga je moguć ili navedeni množinski lik ili proširivanje rečenice informacijama o više različitih prostora: • *Razišli su se svaki svojoj kući*." (Stolac 2009: 73).

³² Na ovo razlikovanje ukazuje Ljiljana Šarić (2014: 53). Navedeni primjer preuzet je od Šarić (2014: 53).

³³ Ovakvi su primjeri mogući samo ako je riječ o proširenjima značenja.

³⁴ Primjer je preuzet od Moltmann (2013: 294).

³⁵ Primjeri upućuju na potrebu raščlambe prostornih odnosa na sintagmatskoj i rečeničnoj razini jer se prostorni prizori kodiraju različitim jezičnim jedinicama u istome prizoru (u ovome primjeru glagolom, glagolskim predmetkom, prijedlogom i padežom) te u sljedećem primjeru i značenjem predmetka *po-* (koji ima značenja *malo; odnosno kratko trajanje radnje*) (Belaj 2008) u suprotnosti je s prilogom *dugo*.

³⁶ Primjeri i određenja preuzeti su od Silić i Pranjković (2007: 258).

- naše znanje o svijetu (određenu kontekstualizaciju):
- a. *On je umro u Londonu. (John died in London.)* – značenje mjesta
  - b. *On je umro u Iraku. (John died in Iraq.)* – tumačenje može uključiti i značenje mjesta i značenje uzroka
  - c. *On je umro u prometnoj nesreći. (John died in a car accident.)* – uzrok³⁷
7. interpretacija značenja, primjerice prostornih adverbijala, ovisi leksičkim osobitostima riječi u službi adverbijala te kategorijama predikatnoga glagola (glagolskome vremenu, načinu, negaciji):
- a. *Pokraj takve žene³⁸(,) on je poludio.* – uzrok
  - b. *Pokraj takve(,) žene on ludi.* – vrijeme
  - c. *Pokraj takve žene(,) on bi poludio.* – uvjet
  - d. *Pokraj takve žene(,) on nije poludio.* – dopuštanje

Iz navedenoga se zaključuje kako na interpretaciju adverbijala, odnosno rečenice, utječu i položaj adverbijala u rečenici, interpunkcija, glagol u službi predikata uz koji se pojavljuje, gramatičke kategorije glagola. Međutim, u interpretaciju je uključeno i naše znanje o svijetu. Primjerice, u rečenici *On je umro u Iraku* bez uključanja takvog znanja i na taj način uključene značenjske razine ne bismo mogli govoriti o značenju uzroka. Nameće se i potreba razlikovanja barem dviju vrsta adverbijala – onih koje vezujemo uz značenje rečenice, koji modificiraju rečenicu, i onih koje vezujemo uz značenje riječi u službi predikata.

4. TEORIJSKI OKVIR OPISA ADVERBIJALA

U istraživanjima hrvatskoga jezika i kroatističkoj literaturi pitanje/određenje dopuna i dodataka (glagolu) (objekta i priložne oznake) raščlanjuje se u okvirima teorije valentnosti i gramatike zavisnosti. Primjena gramatike zavisnosti i teorije valentnosti (modela koji su razvili njemački jezikoslovci Gerhard Helbig i Ulrich Engel prema Tesnièreovu modelu (1959)) na korpusu hrvatskoga jezika predstavljena je u radovima Marka Samardžije (1986, 1987, 1988, 1993), u široj literaturi na korpusu bosanskoga

³⁷ Primjeri su preuzeti od Heine i Kuteva (2007: 37). O navedenim primjerima piše i Dubravka Vidaković Erdeljić (2012).

³⁸ Primjer preuzet od Pranjković (2001: 22). Ako uzmemo primjer koncepta BLIZINE prema Pranjkoviću (2001) prijedlozi (*po*)*kraj/kod* + *G* vezuju se uz kauzativ, perimisiv te kondicional. Iako su dodaci slobodniji i neovisniji o glagolskoj skupini u značenjskome smislu, interpretacija ovisi o gramatičkim kategorijama predikatnih riječi.

jezika u radovima Halida Bulića (2010), Ismaila Palića (2011) te “srpskohrvatskoga” jezika u gramatici Pavice Mrazović i Zore Vukadinović (1990). “Premda gramatika zavisnosti i teorija valentnosti nisu bile teorijski temelji hrvatskih gramatika, upravo se u pristupu naravi sintaktičkih odnosa mogu iščitati njihovi utjecaji” (Stolac 2005: 264). Prema Tesnièreovim postavkama/načelima (1959) glagol otvara u rečenici mjesto aktantima (fr. *actants*) i cirkumstantima (fr. *circontants*). Aktanti su prema definiciji određeni sintaktičkom valencijom glagola, dakle odgovaraju dopunama, dok cirkumstanti označavaju okolnosti glagolske radnje i odgovaraju dodatcima, odnosno priložnim oznakama.

Među dopune Helbig uvrštava i priložnu oznaku. “Uvrštavanje priložnih oznaka među dopune u skladu je s Helbigovom spoznajom da ima glagola koji otvaraju mjesto upravo priložnim oznakama. Ovo znači da granica između dopuna i dodataka nije podudarna s granicom između objekata i priložnih dopuna. Ta granica prolazi poljem priložnih oznaka dijeleći ih u dvije nejednake skupine: u (manju) skupinu onih što mogu biti dopunama i (znatno veću) skupinu onih što su samo dodaci.” (Helbig 1965: 1; prema Samardžija 1986: 1–2).

U gramatici engleskoga jezika (Huddleston i Pullum 2002: 222) obvezne dopune mogu biti samo mjesna (engl. *locative*), vremenska (engl. *temporal*) i načinska (engl. *manner*) dopuna. Kada govore o dopunama (engl. *complements*) (Huddleston i Pullum 2002: 222 prema Hasselgård 2010: 15), smatraju da su adverbijali mjesta, vremena i načina jedini koje zahtijeva glagol pa je tako razlikovanje dopune i dodatka temeljeno na obvezatnosti. Iznimkom smatraju samo “by phrases” u pasivnim rečenicama koje odgovaraju “od-frazama” u pasivnim rečenicama u hrvatskome jeziku čije je određenje kao pasivnoga vršitelja radnje (Barić i dr. 2005) predmet rasprava³⁹ (Znika 2008; Belaj 2004).

Na temelju Engelova modela Samardžija (1986: 30) predlaže razrede dopuna koje opisuju sintaktičku valentnost glagola u hrvatskome jeziku. U tih deset razreda uključene su i prijedložna i priložna dopuna. Prijedložna dopuna odgovara prijedložnomu objektu, a priložna dopuna – priložnoj oznaci. Za priložnu oznaku kao dopunu objašnjava da “obuhvaća one priložne oznake tradicionalne gramatike koje su uvjetovane valentnošću glagola i bez njih bi, kao i bez ostalih dopuna, rečenica bila negramatičnom”. (Samardžija 1986: 20). Samardžija zaključuje da se takva priložna oznaka ve-

³⁹ “Complements need not to be obligatory, though in the case of locative, temporal and manner expressions (which are the only adverbial types that can be required by the verb), the distinction between complements and adjuncts is determined by obligatoriness. The exception is agent by-phrases in passives, which are classified as complements since they are licensed by the (form of the) verb phrase” (Huddleston and Pullum 2002: 222).

zuje tek uz jedno značenje glagola: “Priložna dopuna ne mora s određenim glagolom biti u odnosu obvezatne zavisnosti, tj. uvijek kad se pojavi određeni glagol, mora se pojaviti i određena priložna dopuna. (...) Između priložne dopune i glagola može postojati i odnos djelomične zavisnosti, tj. samo se ponekad uz određeni glagol može pojaviti priložna dopuna, glagol inače može stajati i sam.” (Samardžija 1986: 20). Prema Samardžiji, potrebno je uvesti unutar priložne dopune “podrazdiobu prema vrstama priložnih oznaka kako ih razvrstava tradicionalna gramatika”.

Palić (2011) na temelju Engelova modela navodi semantičke skupine glagola u bosanskome jeziku prema značenjima obvezatnih adverbijalnih dopuna koje uključuju mjesto, način, količinu (kvantitetu), uzrok, vrijeme i namjenu. Pri tome se ističe da je najvažnije “da nose značenje koje zahtijeva nadređeni glagol; kategorija i oblik sintaktičke jedinice koja će se upotrijebiti u toj službi nisu bitni” (Palić 2011: 214) te se i u navedenim primjerima one vezuju tek uz jedno od značenja glagola.

U *Sintaksi savremenoga srpskog jezika* (2005) adverbijali su: *priloške dopune* i *priloške odredbe*. Tako se dopune za razliku od odredaba pojavljuju u zavisnome sintaktičkom položaju i vezane su samo za one glagole čiji sadržaj upotpunjuju, a odredbe se mogu javljati s bilo kojim glagolom “budući da njihova pojava nije uslovljena samom glagolskom leksemom” (Piper i dr. 2005: 499). Osnovni su tipovi dopuna (Piper i dr. 2005: 498): mjesna i ciljna, vremenska, kvantifikativna, kvalifikativna.

I *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance* (1990) temelji se na modelu U. Engela. Navodi se devet dopuna. Adverbijalnu dopunu Mrazović i Vukadinović (1990: 465) objašnjavaju: “Ova dopuna se najčešće javlja kao obligatorna uz glagole mirovanja i kretanja u prostoru, ali i uz glagole koji zahtijevaju obligatorne vremenske i uzročne dopune. Mada bi se, zbog različitih značenja ovih dopuna, mogle ustanoviti tri grupe, one su svrstane u jednu i to zato što im je anafora jedinstvena – prilog, i to prilog za mesto, za pravac i cilj, kao i prilog za vreme i uzrok. Ove dopune su smatrane priloškim (adverbijalnim) odredbama za mesto, vreme i način. One su po svom značenju zaista to, ali uz neke glagole su one obligatorne, bez njih bi rečenica bila apsolutno negramatična, pa se stoga s pravom mogu smatrati dopunama.” Adverbijalne dopune dijele u tri skupine: “DOPUNE ZA SITUIRANJE u mestu, vremenu i za izražavanje uzroka”, zatim “ADVERBIJALNE DOPUNE kojima se obeležava smer, pravac i cilj kretanja kao i poticanje sa nekog mesta” te one “ADVERBIJALNE DOPUNE kojima se izražava neka promena u prostoru ili vremenu i istovremeno neka mera” Mrazović i Vukadinović (1990: 466–468).

Mrazović i Vukadinović (1990: 491) razlikuju dopune i dodatke, dodatci se odnose

na cijelu rečenicu. Razlikuju *modifikativne, situativne, negacione i subjektivne* dodatke. Za *situativne* dodatke objašnjavaju da “predstavljaju najobimniju i najfrekventniju grupu dodataka. Svi situativni dodaci imaju funkciju da sadržaj cele rečenice – ne samo glagola – situiraju, tj. da ga dovedu u određene vremenske, mesne, uzročne, posledične itd. veze”. Situativni dodatci dijele se u deset podgrupa: vremenske, mjesne, uzročne, pogodbene, dopusne, posljedične, namjerne, instrumentalne, prateće i restriktivne (Mrazović i Vukadinović 1990: 491). Navode zanimljivo zapažanje o mjesnim situativnim dodatcima: “Situiranje po mestu može biti apsolutno (*na trgu Sv. Marka u Veneciji*), može biti vezano za govornu situaciju (*ovde, tamo, preko*) ili za neke mesne odredbe koje su se prethodno javile u tekstu (*na drugoj strani ulice, pored stola*)” (Mrazović i Vukadinović 1990: 493).

Međutim, kako Ivan Marković zaključuje: “Razgraničenje fakultativnih dopuna od dodataka te obaveznih dopuna od fakultativnih nije lak posao i nerijetko – uza sve uspostavljene kriterije – ovisi o intuiciji istraživača kao izvornog govornika.” (2010: 190–191). Belaj i Tanacković Faletar (2017) govore o obveznim i neobveznim adverbijalnim dopunama te adverbijalnim modifikatorima kojima se izriču “okolnosti koje se vezuju uz značenje konstrukcije u cjelini” (Belaj i Tanacković Faletar 2017: 267).

Upravo u odnosu aktanata i cirkumstanata Tesnièreova teorija utjecala je na Fillmoreovu semantiku okvira (1994) i Langackerov opis rečeničnih uloga i odnosa u okviru kognitivne gramatike (1987). I Langacker u svojim radovima “Grammatical Ramifications of the Setting/Participant Distinction” (1987) i “Settings, participants, and grammatical relations” (1990), kao i Fillmore u radu “Under the Circumstances (Place, Time, Manner, etc.)” (1994), donosi promišljanja koja se, kako objašnjava, naslanjaju na Tesnièreove postavke. Tako Fillmore navodi da je u tome razlikovanju korisno razlikovati adverbijalne elemente koji pružaju unutar-okvirnu informaciju – informaciju koja dopunjuje unutarnju strukturu događaja ili procesa vezanoga sa značenjem predikata – od informacije o pozadinskome okviru, van-događajne informacije te prve povezuje s tematskim ulogama⁴⁰ (Fillmore 1994: 159).

Međutim, kako Fillmore navodi, ono što je ovakvim opisom predstavljeno prototipni je koncept (engl. *a kind of prototype concept*). I taj prototip Fillmore opisuje

⁴⁰ ‘...in ‘frame semantics’ it has been useful to have a distinction between adverbial elements that provide **frame internal** information – information that fills in details of the internal structure of an event or process associated with the meaning of the predicator – as opposed to information about the setting or incidental attending circumstances of that event or process, the **frame-external** information. These latter elements have also been referred to as **extra-thematic**’. (Fillmore 1994: 159).

na sljedeći način: “U ovome prototipu ili idealizaciji, nalazimo određene rečenične komponente koje označavaju ljude i stvari i izrečene su imenicama i određene su kao subjekt u nominativu i objekt u akuzativu, odnosno izravno su dio semantičkoga okvira izrečenoga glagolom i obvezne su dopune glagolu koji njima upravlja. Ostaju oni dijelovi rečenice koji označavaju (okolnosti) ‘vrijeme, mjesto, način itd.’ koji su neobvezni/fakultativni dodatci i najčešće su izrečeni prijedložno-padežnim izrazima (engl. *oblique*)”⁴¹ (Fillmore 1994: 159).

Odstupanja su od ovoga prototipa brojna. Kako sam Fillmore navodi, padežna je gramatika (engl. *case grammar*) trebala opisati semantičke uloge svih valencijom uvedenih argumenata glagola i adverbijalnih konstituenata te mehanizme koji dovode do određene sintaktičke realizacije semantičkih uloga. Tako Fillmore razlikuje propoziciju (engl. *proposition*) i modalitet (engl. *modality*) rečenice. Propozicija uključuje semantičke uloge, a dodatci su dio modaliteta i nisu ovisni o glagolu. Tako se u padežnoj gramatici razlikuje padežni inventar koji pruža popis mogućih semantičkih uloga u padežnome okviru glagola, a tako se razlikuju i obvezne i fakultativne dopune glagola (Fillmore 1994: 162–163).

Silvia Luraghi (2010) smatra semantičke uloge prototipnim kategorijama i u tome vidi nemogućnost da se adverbijali svrstaju tek u jednu kategoriju jer različite skupine adverbijala odgovaraju različitim semantičkim ulogama (Izvor, Mjesto, Cilj, Putanja)⁴² (Luraghi 2010: 20).

U Langackerovu opisu razlikuje se pozadinski okvir (engl. *setting*) kao stabilna scena unutar koje su smješteni sudionici u događaju. Tako je i primjer rečenice kojom to Langacker (1987) potvrđuje⁴³: *U kuhinji* (POZADINSKI OKVIR, adverbijal na razini rečenice) *Seymour* (AGENS, subjekt) *je narezala* (DOGAĐAJ, glagol/predikat) *salamu* (TRPITELJ, objekt) *na stolu* (LOKACIJA/MJESTO, prijedložni-padežni

⁴¹ “In this prototype, or idealization, we find that certain components of sentence designate people and things, get expressed as nominals, show up as subjects and objects, get marked by nominative and accusative case in languages that do things like that, express meanings that fit directly into the semantic frame expressed by the verb, and are obligatory accompaniments to the verb that govern them. The remainder are those parts of sentences that designate ‘time, place, manner, etc’, that show up as optional adjuncts, and are expressed obliquely, perhaps with the help of such subordinating and role marking devices as prepositions and postpositions.” (Fillmore 1994: 159).

⁴² “...semantic roles are prototypical categories. The prototypical nature of semantic roles implies that various possible adverbials cannot be rigidly classified and forced into a certain category; in the meantime, it is of doubtful value to multiply semantic roles based on a set of rigidly distinguished features.” (Luraghi 2010: 20).

⁴³ Primjer i objašnjenja preuzeti su od Langacker (1987: 384). *In the kitchen* (SETTING) (clausal adverb), *Seymour* (AGENT) (subject) *sliced* (EVENT) (verb) *a salami* (PATIENT) (object) *on the counter* (LOCATION) (oblique) *with a knife* (NON-CENTRAL PARTICIPANT) (oblique).

izraz, priložna oznaka mjesta) *nožem* (NE-SREDIŠNJI SUDIONIK, padežni izraz; adverbijal sredstva). Prema Langackeru ključna je uloga gradnje značenja (engl. *construal*) “jer je razlikovanje pozadinskoga okvira /sudionika sve samo ne apsolutno”⁴⁴ (Langacker 1987: 385).

Langacker (1990: 216) povezuje konceptualnu i gramatičku strukturu, i to objašnjavajući suodnos sudionika (engl. *participants*) i pozadinskoga okvira (engl. *settings*)⁴⁵ na konceptualnoj razini rečenice s gramatičkim kategorijama *aktanata* i *cirkomstanata* što se šire može razumjeti odnosom dopuna (argumenata) i dodataka/adjunkta (adverbijala). Tako se navode objašnjenja:

“Organizacija sudionik/pozadinski okvir nameće model koji odgovara tradicionalnomu razlikovanju između aktanata (engl. *actants*) i cirkumstanata (engl. *circumstances*) (Tesnière 1959) ili razlici između nominalnih argumenata glagola i na rečeničnoj razini određenih adverbijalnih modifikatora (posebice priloga vremena i mjesta)”⁴⁶ (Langacker 1990: 216).

(...) “Uobičajeno je da se sudionici kodiraju kao subjekt ili objekt, lokacije kao unu-

⁴⁴ “The role of construal is essential, since the setting/participant distinction is anything but absolute.” (Langacker 1987: 385).

⁴⁵ Uloge su objašnjene na sljedeći način: *Pozadinski okvir (setting) je globalan prostor ili vrijeme. (“A setting is a global expanse of space or time.”)* (Langacker 2000: 67). *Lokacija je ‘fragment’ prostornoga ili vremenskoga pozadinskoga okvira, npr. dio na kojemu je osoba ili događaj. Entitet na određenoj/danoj lokaciji može se nazvati njegovim “stanarom” (occupant): osoba ili fizički predmet/objekt u slučaju prostorne lokacije, događaj ili situacija za vremenske. Ljudi i objekti ne zauzimaju samo lokacije već su zamišljeni u određenim odnosima (interacting) jedni s drugima, najčešće dinamikom sile (force-dynamically).* “A location is some ‘fragment’ of a spatial or temporal setting, e.g. the portion containing a certain thing or event. The entity found at a given location can be called its *occupant*: a person or physical object in the case of spatial locations, an event or situation for temporal ones. Whereas people and objects merely *occupy* locations, they are though of as *interacting* with one another, most often force-dynamically.” (Langacker 2000: 67). *Sudionici (participants) na temelju angažiranja u odnosima konstituiraju događaj ili situaciju. Kanonski događaj sastoji se od prijenosa energije između dva sudionika. U uobičajenom tipu situacije sudionici zauzimaju određenu lokaciju. Konceptualna suprotnost između pozadinskoga okvira i lokacije, s jedne strane, i sudionika, s druge strane, ima značajnu gramatičku važnost.* “They are *participants* by virtue of engaging in relationships that constitute events or situations. A canonical event consists of the energetic interaction between two participants. A common type of situation consists of a participant occupying a particular location. The conceptual opposition between a setting or location on the one hand, and a participant on the other, has considerable grammatical import.” (Langacker 2000: 67–68). Ovdje je važno naglasiti da je razlika između pozadinskoga okvira i Lokacije/Mjesta (kao sudionika radnje) i u tome što je Lokacija/Mjesto fragment pozadinskoga okvira koji smješta sudionika u događaju i može ga zahtijevati glagol (kao u primjeru *staviti knjigu na stol*). (Garcia 2007: 755).

⁴⁶ “The participant/setting organization imposed by the model corresponds to the traditional distinction between *actants* and *circumstances* (Tesnière 1959), or to the difference between the nominal arguments of a verb and certain clause-level adverbial modifiers (particularly adverbs of time and place)” (Langacker 1990: 216).

tar-rečenične (unutarnje) dopune, a pozadinski okviri kao adverbijali na razini rečenice (engl. *clause-level adverbial modifiers*). Međutim, vrlo je velik broj odstupanja od ovog prototipa... I velik je broj konstrukcija u kojima je ‘referent’ subjekta ili objekt konstruiran kao pozadinski okvir ili lokacija, a ne sudionik.” (Langacker 2000: 68)⁴⁷.

Tuomas Huumo također smatra da se funkcija adverbijala mora odrediti prema skali/ljestvici uklopljenosti/uključenosti (engl. *the scale of integratedness*), što je više uključen u rečenicu više funkcionira kao lokacija (engl. *location*), a što je manje uključen više ima funkciju pozadinskoga okvira (engl. *setting*) (Huumo 2014: 75ff).

Adverbijali mjesta pokazuju tendenciju da se oni koji označavaju “lokalnije”, odnosno uže, specifičnije, određenije prostore smještaju bliže glagolu, a oni koji označavaju globalnije, šire prostore smještaju se na perifernije pozicije prema kraju ili početku rečenice (Hasselgård 1996: 77ff, 147; prema Hasselgård 2010: 201).⁴⁸

5. ULOGA ADVERBIJALA U INTERPRETACIJI REČENICE

S obzirom na to da svaka semantička/značenjska i sintaktička vrsta adverbijala ima svoje podvrste i posebnosti, u ovome dijelu rada primjeri će se odnositi najvećim dijelom na prostorne adverbijale, odnosno prijedložno-padežne adverbijale mjesnoga značenja i njihovu interpretaciju.

Adverbijali su kategorija koja pripada rečenici, odnosno tekstu, i određeni su suodnosom s ostalim rečeničnim članovima, stoga i njihovo mjesto/položaj u strukturi rečenice uvjetuje određenu interpretaciju. Tako se potvrđuje i da semantički odnos adverbijala (podataka) nije predvidljiv iz njegova osnovna značenja te da takav prostorni adverbijal ne određuje uvijek prostorni pozadinski okvir (Huumo 1999).

Raspravljajući o redosljedu adverbijala, odnosno prijedložno-padežnih izraza mjesnoga značenja te sintaktičkome ambigvitetu uvjetovanom njihovim položajem u rečenici na primjeru bosanskoga, hrvatskoga i srpskoga jezika, Hodžić (2013: 424) za-

⁴⁷ “It is usual for participants to be coded by subject and object nominals, locations by clause-internal complements, and settings by clause-external modifiers...There are however many departures from this prototypical arrangement...There are also many constructions in which the referent of a subject or object nominal is construed as a setting or location rather than a participant.” (Langacker: 2000: 68).

⁴⁸ “At the pragmatic level, in the progression from local to global – or included to inclusive – spatial reference reflects a gradual widening of the perspective from that which is closest to that which is further away. The nearest, more local, position is apparently felt to be more central to the verbal action than the larger, more distant global one. This centrality in turn favours placement close to the verb, as part of the predicate.” (Hasselgård 2010: 202).

ključuje: “Kombinacija sintaksičkih jedinica, odnosno poredak rečeničnih elemenata, tj. red riječi, utječe na povezanost rečeničnih konstituenata, a time i na formiranje smisla (značenja).”

Maienborn (2001, 2005, 2007) prostorne adverbijale, u njezinoj terminologiji lokativne modifikatore (engl. *locative modifiers*), dijeli u tri skupine te smatra kako njihov položaj u rečenici kao i leksikosemantički sadržaj utječu na interpretaciju rečenice. Navodi sljedeće primjere u kojima lokativni modifikatori (engl. *locative modifiers*) imaju različite semantički učinak (engl. *semantic effect*):

- a) Eva je potpisala ugovor u Argentini. (engl. *Eva signed the contract in Argentina.*)
- b) Eva je potpisala ugovor na posljednjoj stranici. (engl. *Eva signed the contract on the last page.*)
- c) U Argentini, Eva je još vrlo popularna. (engl. *In Argentina, Eva stil lis very popular.*)

Dok se u prvoj rečenici *u Argentini* odnosi na mjesto gdje se odvija potpisivanje (cijeli događaj/cijela situacija rečenice) te se stoga smatra vanjskim modifikatorom (engl. *external modifier*), u drugoj rečenici *na posljednjoj stranici* ne odnosi se na smještanje/lokaciju cijeloga događaja, već samo jednoga dijela, Evina potpisa, pa se smatra unutarnjim modifikatorom (engl. *internal modifier*). U trećoj rečenici *u Argentini* se ne odnosi na događaj (engl. *event-related*), nego stvara okvir za propoziciju (engl. *proposition*) izraženu ostatkom rečenice, stoga govorimo o okvirno-pozadinskom modifikatoru (engl. *frame-setting modifier*) (Maienborn 2001: 191–192). Njegova interpretacija ovisi o kontekstu, odnosno našem znanju o svijetu te se razrješuje u okviru pragmatike ili diskursa (Maienborn i Schäfer 2011). Zanimljivo je da Maienborn smatra da unutarnji modifikatori (engl. *internal modifiers*) i okvirno-pozadinski modifikatori (engl. *frame-setting modifiers*) mogu imati značenja koja su proširenja prostornih značenja, odnosno neprostorne interpretacije (engl. *non-locative interpretations*). Prema Maienborn, postoji čvrsta veza između položaja prostornoga modifikatora i njegove interpretacije. Svaki od triju tipova modifikatora ima različit položaj u rečenici i različitu interpretaciju.

Time se potvrđuje kompleksnost same kategorije adverbijala, unutar koje i u jezicima poput hrvatskoga sa slobodnim redom riječi red riječi uvjetuje različitu interpretaciju (čemu, kako i Hodžić (2013) navodi, nije posvećena veća pozornost.).

Osim što ukazuje da adverbijali kao slobodni modifikatori imaju složeniji odnos prema predikatu rečenice i u rečenici, Huomo dokazuje da tvrdnja kako pomicanje

takvih slobodnih modifikatora sa završnoga položaja u rečenici na početni položaj neće ništa bitno u rečenici promijeniti u okviru kognitivnoga pristupa nije prihvatljiva (Huumo 1999: 392). Kao što smo već naveli, pitanje gradnje značenja pitanje je i gramatičke strukture rečenice.

Rečenice:

- a. U Francuskoj, predsjednik lovi zečeve.
- b. Predsjednik lovi zečeve u Francuskoj.

različito se interpretiraju. Značenje *predsjednik Francuske* odmah je jasno u prvoj rečenici, ali ne i u drugoj. Huumo to objašnjava (Verhagen 1986: 217 prema Huumo 1999: 392) tendencijom da elementi koji prethode mogu utjecati na semantičku interpretaciju elemenata koji slijede, dok obrnuto to nije moguće. Iako je u prvome navedenome primjeru riječ i o promjeni rečenične funkcije. (v. Hodžić 2013).

Kako navodi Hodžić, izbjegavanje sintaktičkoga ambigviteta koji je “vezan za pridložno-padežne izraze s mjesnim značenjem jeste dosljedno poštivanje pravila o osnovnom redu riječi koje mjesni adverbijal postavlja u postverbalnoj poziciji i ne uz neku imensku riječ.” (Hodžić 2013: 423). Iako se ovdje ni postavljanjem izraza *u Francuskoj* kao nekongruentnoga atributa u slijedu iza imenice *predsjednik* ne bi izbjegao sintaktički ambigvitet, adverbijal na prvome mjestu uključuje naše znanje u svijetu pa se razumije da je riječ o predsjedniku Francuske. Kako Huumo navodi da imenicu predsjednik zamijenimo osobnim imenom, značenje bi uputilo na značenje vremena:

- U Francuskoj, Bill lovi zečeve. – vrijeme
 Bill lovi zečeve u Francuskoj. – mjesto

No ni u kojem slučaju ne bismo ga doveli u s vezu s imenicom, niti odredili kao atribut.

Broj adverbijala u rečenici nije ograničen. Stoga se u rečenici mogu pojaviti adverbijali koji i semantički i sintaktički pripadaju i istim i različitim skupinama adverbijala. Njihov redosljed u rečenici važan je u interpretaciji rečenice.

Prema Buysschaertu (1982: 158; 1999 prema 2010: 243ff), hijerarhija modifikacije (engl. *hierarchy of modification*) pokazuje da adverbijal s najširim opsegom (engl. *scope*) ima tendenciju biti “najdesniji”. To se može povezati i s objašnjenjima redosljeda rečeničnih članova u opisima hrvatskoga jezika: ‘O redosljedu članova rečenice odlučuje i njihovo značenje. Na prvome je mjestu član koji je značenjem

širi od riječi na drugom mjestu, a na drugome mjestu – član koji je značenjem širi od značenja riječi na trećemu mjestu itd.” (Silić i Pranjković 2007: 364–365). I u ovome slučaju važna je autonomnost adverbijala, odnosno redosljed adverbijala ovisi i o tome jesu li oni dopune ili dodatci glagolu, odnosno dopune ili slobodni modifikatori (u Buyschaertovoj terminologiji). O tome da su adverbijalne dopune po svojim obilježjima bliske objektima piše Joost Buyschaert (2010: 244) smatrajući da je u *Parizu* u rečenici *On živi u Parizu* objekt kao i *ribu* u rečenici *Oni jedu ribu*. Te su glagolske dopune i po položaju koji zauzimaju u rečenici i intonaciji bliske objektima, slijede iza glagola i manje su mobilne u rečenici.⁴⁹ Buyschaert ih naziva adverbijalima nalik objektu (objektolikim adverbijalima) (engl. *object-like adverbials*). Objekt ili adverbijalna dopuna u navedenim primjerima jednako su obilježeni na početnome položaju u rečenici (Buyschaert 1982: 33–38 prema Buyschaert 2010: 244).

No iako slobodni modifikatori, što bi uvjetno odgovaralo pozadinskomu okviru (u terminologiji kognitivne gramatike), imaju drukčija obilježja od adverbijalnih dopuna (koje bi odgovarale uvjetno sudionicima u događaju), i unutar skupine slobodnih modifikatora postoje razlike i “nemaju svi slobodni modifikatori isti položaj ni isti prozodijski potencijal” (Buyschaert 2010: 246). Položaj u rečenici dovodio se u vezu sa sintaktičkom težinom (engl. *syntactic weight*) pa se smatralo da “lakši” (izrečeni jednom riječju, manjim brojem riječi) adverbijali imaju slobodniji položaj u rečenici, odnosno da se mogu pojaviti na početnome, središnjemu ili završnome položaju u rečenici. Položaj adverbijala u rečenici određen je i njegovom manjom ili većom zavisnošću od glagola (povezanošću s glagolom) u službi predikata te načinom njegova izricanja, stoga se uvjetno može reći da oni adverbijali koji su zavisniji imaju manje mobilan položaj.⁵⁰

⁴⁹ “The verb *to live*, in the sense of ‘to reside’ suggests a ‘location’ much in the same way as the verb *to eat* suggests ‘food’. Accordingly, *in Paris* in *She lives in Paris* is much an object as *fish* is in *They’re eating fish*. Not suprisingly, verb complements share the positional and intonation potential of objects, which basically means that they tend to follow the verb immediately and have less freedom to roam around.” (Buyschaert 2010: 244).

⁵⁰ Mjesto adverbijala/priložne oznake u rečenici u hrvatskome jeziku nije strogo određeno, odnosno redosljed je sintaktičkih jedinica slobodan. Osnovni red riječi određuje sljedeći redosljed adverbijala: “Priložne oznake koje odgovaraju na pitanje *kako?* dolaze ispred predikata: *Ivan* (S) + *rado* (PON) + *čita* (P) + *knjige* (O), a priložne oznake koje odgovaraju na pitanja *kada?*, *gdje?*, *kuda?*, *kamo?*, *odakle?*, *dokle?*, *s kojim razlogom?* i *s kojom svrhom?* iza predikata, odnosno iza pomoćnoga glagola u sastavu predikata, ili iza objekta. Redosljed je priložnih oznaka koje dolaze iza predikata ili iza objekta podvrgnut logičkim zakonitostima.” (Silić i Pranjković 2007: 364). Prema tome, priložna oznaka mjesta prethodi priložnoj oznaci vremena, priložna oznaka vremena prethodi priložnoj oznaci uzroka te priložna oznaka uzroka priložnoj oznaci svrhe. Ivan Marković (2010: 238) prema Dryerovim (1992, 2007) univerzalnim korelacijama navodi kao jednu od univerzalija, kada govorimo

Huumo predstavlja *hijerarhiju opsega* (engl. *scoping hierarchy*) prostornih adverbijala (Huumo 1996 prema Huumo 1999: 398ff). Prema toj hijerarhiji prototipni su primjeri oni gdje svi elementi nose temeljno značenje i u tim primjerima posvojnost (engl. *possession*) ima opseg nad mjestom, kao što su pod opsegom vremena prostor i posvojnost. Ovakav se pristup povezuje s položajem adverbijala u rečenici (v. Huumo 1996; 1999). Huumo (1999) uvodi pojam temporalizacije (engl. *temporalization*) postupka koji lokacijskomu elementu daje status vremenskoga modifikatora i omogućuje mu da dominira prostorom pod vremenom u hijerarhiji opsega. Temporalizacija je temeljena na činjenici da sadržajni odnosi imaju trajanje i ako je trajanje ograničeno postoji između dvije vremenske točke; one počinju kada entitet ulazi u prostor i traje do kada napusti prostor.

o jezicima SVO (odnosno jezicima čiji je redosljed subjekt, glagol (predikat), objekt, da “načinski prilog slijedi glagol (V-Adv), odnosno ako načinski prilog slijedi glagol, jezik je VO” i vezano za redosljed riječi navodi da “VO-jezici prijedložnu sintagmu obično imaju iza glagola (V-PP), a tako i neargumentnu imeničku sintagmu (V-NP), odnosno PP i NP smještaju se ondje gdje i objekt: *Čuvam ovce za novac. Odvest ću te na vjenčanje autom.*” (Marković 2010: 238–239). Marković dalje navodi prema Siliću (1984), dovodeći njegovo promišljanje u vezu s Dryerovim univerzalnim korelacijama, da kada govorimo o priložima, “ako je jezik VO, načinski prilog slijedi glagol (V-Adv), odnosno ako načinski prilog slijedi glagol, jezik je VO”, da u hrvatskome jeziku Silić (1984: 33) pretpostavlja da je temeljni redosljed Adv-V i uspoređuje primjere: *profesor je izvrsno govorio – profesor je govorio izvrsno, loše govorim hrvatski – govorim loše hrvatski, sporo hodam – hodam sporo, sporo učim – učim sporo*. U hrvatskim gramatikama, kada se govori o redosljedu, navode se, primjerice, u gramatici Barić i dr. (2005) dva pravila – ovisno o tome je li glagolski oblik jednostavan ili složen: “Kad se priložna oznaka izriče prilogom, taj je prilog: a) ispred predikata ako se predikat izriče nesloženim glagolskim oblikom: *Dragonoška malo jede* (M. Peić) – *Prasci mirno jedu*. (M. Peić) – *Njegove noge sada miruju*. (R. Marinković) b) između dijelova predikata ako se predikat izriče složenim glagolskim oblikom: *Vrijeme je krišom prolazilo*. (I. Dončević) – *Mjesec će noćas kasno izaći*. (R. Marinković) – *One su odjednom popustile*. (R. Marinković). Kad se priložna oznaka izriče prijedložnim ili padežnim izrazom, ti su izrazi iza predikata: *Majstor krene u mrak*. (R. Marinković) – *Ja ostadoh na mjestu*. (A. G. Matoš) – *Dolazi svako jutro po ključeve*. (R. Marinković) – *Stali smo pred jablanom*. (M. Peić) – *Tresao se od straha*. (R. Marinković) – *Ovaj mladi pejzaž punio je stotinu godina svebrne križevačke zdjele*. (M. Peić) – *Vratio sam se na svoj crni prozor*. (M. Peić) – *Nebeski beskraj ukočio se nad Plesom* (M. Peić) – *Neću se vratiti čitavu noć*. (I. Dončević)” (Barić i dr. 2005: 585). Ovdje se primjećuje da redosljed priložnih oznaka u hrvatskome jeziku nije strogo određen, prilozi se nalaze ispred glagola, tj. predikata, prijedložno-padežni izrazi iza, a kada govorimo o složenim glagolskim oblicima primjenjuje se tzv. Wackernagelovo pravilo, odnosno pravilo o položaju enklitika koje zahtijevaju drugo mjesto u rečenici te se zbog toga umeće prilog između dijelova predikata. Marković dalje navodi prema podatcima u Dryer (1992: 124) “da stanje u jezicima Euroazije nije reprezentativno jer se ne podudara s univerzalnom težnjom da načinski prilog i prijedložna sintagma dolaze s iste strane glagola”. Autor ističe “da je ta *univerzalna težnja* važna i za hrvatski, odnosno činjenica da prijedložna sintagma i neargumentna imenička sintagma dolaze poslije glagola uvelike smanjuje osjetljivost govornika na položaj priloga”, stoga je “*učim po noći – učim noću – učim naglas, pa onda i: učim sporo*”. (Marković 2010: 238). Marković ostavlja otvorenim pitanje semantičke razlike konstrukcija Adv-V i V-Adv.

Tako Huumo (1999) navodi primjere koji govore o proširenju prostornoga značenja u vremensku domenu, odnosno vremensku rečenicu:

- a. *Ponedjeljkom noću, Ollie je igrao šah s Arhurom u Londonu.* (On Monday nights, Ollie played chess with Arthur in London.)
- b. *U Londonu, Ollie je igrao šah s Arthurom ponedjeljkom noću.* (In London, Ollie played chess with Arthur on Monday nights.)

U prvome primjeru vrijeme dominira prostorom ograničavajući prostornu relaciju između *Ollie* i *Londona* na *noći ponedjeljkom*. Obrnuti odnos opsega (engl. *scope relation*) može se postići drukčijom/specifičnijom interpretacijom niže domene. Tako prostor može dominirati vremenom samo ako i sâmo ima vremensko značenje. Takav je učinak sintaktički postignut redosljedom u drugoj rečenici.

Tako bismo prvu rečenicu razumjeli da je ponedjeljkom noću Ollie odlazio u London igrati šah s Arthurom, a drugu da je Ollie, dok je bio u Londonu/kad bi bio u Londonu, igrao šah s Arthurom.

Adverbijal⁵¹ se uobičajeno definira prema sintaktičkim, semantičkim ili i semantičkim i sintaktičkim načelima. (Maienborn i Schäfer 2011: 1393). Semantička interpretacija povezuje se s položajem adverbijala u rečenici (Jackendoff 1972). Dva glavna pravca proučavanja adverbijala u okviru formalnih pristupa tiču se položaja u rečenici i semantičke interpretacije te predstavljaju, s jedne strane, isključivo sintaktički pristup koji zastupa strogu hijerarhiju položaja adverbijala u radovima Guglielma Cinquea (1999, 2002), Artemis Alexiadou (1997, 2004) i, s druge strane, onaj temeljen na semantičkom opsegu (engl. *scope*) predstavljen u radovima Thomasa Ernsta (2002). Važno je napomenuti da Cinque u svoju hijerarhiju (1999) ne uključuje *circumstancijale* jer smatra da oni nemaju strogo određen redosljed te da ih treba proučavati odvojeno. (Maienborn i Schäfer 2011: 1402ff).

Tako se u opisima i raščlambi adverbijala u okviru formalnih pristupa semantička interpretacija dovodi u vezu s položajem adverbijala u rečenici. Ali da bi se sama kategorija adverbijala razumjela, potrebno je svaku semantičku skupinu raščlaniti odvojeno te odrediti njezine sintaktičke posebnosti i ulogu u interpretaciji rečenice. Primjerice, rečeničnim se adverbijalima smatraju najvećim dijelom izrazi koji se odnose na stav govornika, ali i okvirni adverbijali koji pružaju okvir za interpretaciju rečenice. Oni ograničavaju tvrdnju govornika, odnosno valjanost propozicije/istini-

⁵¹ O određenju adverbijala, podjeli, teorijskim pristupima u okviru formalnih pristupa v. Maienborn i Schäfer (2010).

tost tvrdnje na određeni prostor ili vrijeme (Maienborn 2001). Taj pozadinski okviru (u terminologiji kognitivne gramatike) uvjetuje različita proširenja značenja (Huumo 1996, 1999).

Silić i Pranjković izdvajaju i objašnjavaju “modifikatore, tj. modalne čestice na razini rečenice, kojima je svojstvena samostalna uporaba. Istina, neki od njih mogu se upotrijebiti i nesamostalno, ali tada više nije riječ o česticama, nego o priložnim riječima koje su dio rečeničnoga ustrojstva. Tako je npr. riječ *sigurno* u rečenici *Ona je sigurno polagala vozački ispit* priložna oznaka, a u rečenici *Ona je, sigurno, polagala vozački ispit* samostalna čestica, tj. modifikator.” (Silić i Pranjković 2007: 257 – 258).

Vrste riječi vezuju se uz određene kategorije, odnosno sintaktičke službe (Silić 2008) tako je i ovdje promjena vrste riječi, određena interpunkcijom, sada i promjena funkcije u rečenici te je i preoblika rečenice u prvome slučaju u zavisno složenu priložnu/adverbijalnu (*Ona je na siguran način polagala vozački ispit*), a u drugome primjeru u subjektnu, odnosno objektnu rečenicu (*Sigurno je da je ona polagala vozački ispit/Siguran sam da je ona polagala vozački ispit.*) (v. Silić 1984, 2005, 2008).

Ako se primjeri ovih rečenica promotre u odnosu s različitim gramatičkim kategorijama predikatnoga glagola: negacijom, glagolskim načinom (kondicional), preoblika je i dalje u subjektnu ili objektnu rečenicu.

Ona nije sigurno polagala vozački ispit. – Ona nije na siguran način polagala vozački ispit.

Ona nije, sigurno, polagala vozački ispit. – Sigurno je/Siguran sam da ona nije polagala vozački ispit.

Ona bi sigurno polagala vozački ispit. – Ona bi na siguran način polagala vozački ispit.

Ona bi, sigurno, polagala vozački ispit. – Sigurno je/Siguran sam da bi ona polagala vozački ispit.

Kada je riječ o prostornim adverbijalima, prijedložni izraz pokazuje da je njegova interpretacija u drukčijem odnosu s navedenim gramatičkim kategorijama, čime se i potvrđuje njegova pripadnost različitoj i u sintaktičkome smislu skupini adverbijala.

U raščlambi dimenzionalnih prijedloga, Ivo Pranjković (2001) navodi primjer prijedložnoga izraza *pokraj takve žene* kao onoga čija proširenja značenja povezuje sa značenjem izražavanja uvjeta. Različite gramatičke kategorije glagola uvjetuju i različitu interpretaciju. Vrijeme, glagolski način ili negacija kategorije su koje vezujemo uz predikatni glagol i koje uvjetuju promjenu značenja, tako je ona ključna i u sljedećim primjerima navedenim u 2. poglavlju (*Pokraj takve žene(,) on je*

poludio. – UZROK (*Budući da je bio pokraj takve žene, poludio je.*); *Pokraj takve žene(,) on bi poludio.* – UVJET (*Da je pokraj takve žene, on bi poludio.*); *Pokraj takve žene(,) on ludi.* – VRIJEME (*Kad/Dok je pokraj takve žene, on ludi.*); *Pokraj takve žene(,) on nije poludio.* – DOPUŠTANJE (*Iako je bio pokraj takve žene, on nije poludio.*).

Ovdje izostavljamo pitanje opsega adverbijala i odnosa s različitim kategorijama predikatnoga glagola (v. Huumo 1999).

Pozadinski okviri (engl. *settings*), prema definiciji, predstavljaju stabilnu pozadinu u kojoj se odvija događaj/situacija. Smatra se da su adverbijali kao pozadinski okviri gramatički najneovisniji rečenični dio, da se mogu pojaviti uz bilo koji predikat. Pozadinski okvir tako je najmanje ovisan rečenični član, čijim bi izostavljanjem iz rečenice ona ostala ovjerena. Pozadinski okviri tako prototipno odgovaraju rečeničnim adverbijalima, okvirnim adverbijalima (Maienborn 2001; Maienborn i Schäfer 2011) ili situacijskim adverbijalima, “kulisnim” (Silić 1984), te je moguća njihova preoblika u različite zavisne adverbijalne surečenice i oni pozadinski okviri pokazuju različite mogućnosti proširenja značenja i interpretacije rečenice (Huumo 1999).⁵²

Tuomas Huumo u svojoj raščlambi prostornih pozadinskih okvira koja se temelji na teoriji konceptualne integracije i razumijevanja prostornih pozadinskih okvira na početnim položajima u rečenici kao graditelja prostora (Fauconnier 1985; prema Huumo 1999), čiji je složen suodnos s ostalim adverbijalima u rečenici temeljen na već navedenoj hijerarhiji opsega, potvrđuje i gramatičke kategorije predikatnoga glagola (glagolsko vrijeme, način i negaciju) kao ključne u interpretaciji proširenja značenja prostornih adverbijala. Svaka značenjska skupina adverbijala razlikuje se upravo u tom suodnosu s riječi u službi predikata.

Rečenice s više adverbijala i interpretacija tih značenja te položaj adverbijala i u odnosu na njega interpretacija adverbijala posebna su tema i traže iscrpnija istraživanja koja su izvan okvira pregleda danoga u radu. Ovdje je tek u okviru pregleda pristupa adverbijalu i njihova opisa u okviru hrvatskoga jezika dotaknuto pitanje interpretacije adverbijala i njihova položaja u rečenici.

⁵² “Yet the assumption that setting adverbials merely introduce settings of preexisting events or processes and have no effect on how we understand the process or event designated by the clause nucleus is certainly an oversimplification. Equally oversimplified is the assumption that the semantic relation of an adverbial to the nucleus is directly predictable from its “basic” meaning, that is, that for instance “adverbials of place” always indicate only a spatial setting of an event.” (Huumo 1999: 390).

6. ZAKLJUČAK

Adverbijalu kao kategoriji u opisima hrvatskoga jezika u jezičnim priručnicima nije posvećena pozornost kao ostalim rečeničnim članovima. Pod kategorijom adverbijala i u našim se priručnicima smatraju različite funkcije. Složenost kategorije adverbijala i razumijevanje njegove uloge u interpretaciji rečenice opravdava podjele u kojima se određuju specifičnosti pojedine značenjske i sintaktičke skupine te potvrđuju kako ista skupina riječi u različitim rečenicama ima različite funkcije, a time i različite mogućnosti interpretacije. Ostavljajući pitanje terminološke različitosti i neujednačenosti izvan okvira ovoga rada, u radu se pokušalo prikazati adverbijal kao heterogenu i široku kategoriju čije razumijevanje uključuje određeni teorijski eklekticizam.

LITERATURA

- AUSTIN, Jennifer, Stefan ENGELBERG i Gisa RAUH. 2004. "Current issues in the syntax and semantics of adverbials". *Adverbials. The interplay between meaning, context, and syntactic structure*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company: 1–44.
- BADURINA, Lada. 2008. *Između redaka. Studije o tekstu i diskursu*. Zagreb – Rijeka: Hrvatska sveučilišna naklada – Izdavački centar Rijeka.
- BARIĆ, Eugenija, Mijo LONČARIĆ, Dragica MALIĆ, Slavko PAVEŠIĆ, Mirko PETI, Vesna ZEČEVIĆ i Marija ZNIKA. 1979. *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- BARIĆ, Eugenija, Mijo LONČARIĆ, Dragica MALIĆ, Slavko PAVEŠIĆ, Mirko PETI, Vesna ZEČEVIĆ i Marija ZNIKA. 2005. *Hrvatska gramatika* [4. izdanje]. Zagreb: Školska knjiga.
- BELAJ, Branimir. 2004. *Pasivna rečenica*. Osijek: Filozofski fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
- BELAJ, Branimir. 2008. *Jezik, prostor i konceptualizacija: Shematična značenja hrvatskih glagolskih prefiksa*. Osijek: Filozofski fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera.
- BELAJ, Branimir i Goran TANACKOVIĆ FALETAR. 2017. *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika. Sintaksa jednostavne rečenice*. Zagreb: Disput.
- BIBER, Douglas, Stig JOHANSSON, Geoffrey LEECH, Susan CONRAD i Edward FINEGAN.

1999. *Longman Grammar of Spoken and Written English*. London: Longman.
- BRABEC, Ivan, Mate HRASTE i Sreten ŽIVKOVIĆ. 1970. *Gramatika hrvatskosrpskoga jezika*. Peto neizmijenjeno izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
- BRALA-VUKANOVIĆ, Maja i Nensi RUBINIĆ. 2011. "Prostorni prijedlozi i prefiksi u hrvatskome jeziku. Kognitivnosemantička analiza". *Fluminensia* 23, 2: 21–37.
- BUYSSCHAERT, Joost. 2010. "Adverbial Distinctions that Matter and Others that don't". *Distinctions in English Grammar: Offered to Renaat Declerck*. Tokyo: Kaitakusha: 240–261.
- BULIĆ, Halid. 2010. *Glagolske sintagme s adverbijalnim dopunama u bosanskom jeziku*. Magistarski rad. Sarajevo: Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu.
- CINQUE, Guglielmo. 1999. *Adverbs and Functional Heads: A Cross-Linguistic Perspective*. Oxford: Oxford University Press.
- CINQUE, Guglielmo. 2004. "Issues in Adverbial Syntax". *Lingua* 114, 6: 683–710.
- CHOMSKY, Noam. 1965. *Aspects of the theory of syntax*. Cambridge, MA: MIT Press.
- CHOMSKY, Noam. 1995. *The minimalist program*. (Vol 28). Cambridge, MA: MIT press.
- CRYSTAL, David. 2008. *A dictionary of linguistics and phonetics*. Šesto izdanje. Malden, MA – Oxford – Carlton, VIC: Blackwell.
- ERNST, Thomas. 2002. *The Syntax of Adjuncts*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ERNST, Thomas. 1999. "Adjuncts, the universal base, and word order typology". U: *Proceedings of North East Linguistic Society (NELS)*. Amherst, MA: GLSA: 209–223.
- FILLMORE, Charles J. 1994. "Under the Circumstances (Place, Time, Manner, etc.)". *Proceedings of Twentieth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*. Berkeley: Berkeley Linguistic Society: 158–172.
- FLORSCHÜTZ, Josip. 1916. *Gramatika hrvatskoga jezika za ženski licej, preparandije i više pučke škole*. Zagreb: Kr. Hrv.-slav.-dalm. Zemaljske vlade.
- FREY, Werner. 2003. "Syntactic conditions on adjunct classes". *Modifying Adjuncts*, 163–209. Berlin: Mouton de Gruyter.
- GIVÓN, Talmy. 2001. *Syntax: An introduction*. Vol. I. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- GLUŠAČ, Maja. "Prijedložni izrazi vremenskoga značenja u suvremenome hrvatskom jeziku". *Aktualna istraživanja u primijenjenoj lingvistici: zbornik radova s 25. međunarodnog skupa HDPL-a održanog 12. – 14. svibnja 2011. u Osijeku*. Osijek: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku.
- HAM, Sanda. 2002. *Školska gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.

- HAM, Sanda. 2006. *Povijest hrvatskih gramatika*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- HASSELGÅRD, Hilde. 2010. *Adjunct Adverbials*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HEINE, Bernd i TANIA Kuteva. 2007. *The genesis of grammar. A reconstruction. Studies in the evolution of language*. Oxford: Oxford University Press.
- HIMMELMANN, Nikolaus P. i Eva F. SCHULTZE-BERNDT. 2005. *Secondary predication and adverbial modification: The typology of depictives*. Oxford: Oxford University Press.
- HODŽIĆ, Jasmin. 2013. "Mjesni prijedložno-padežni izrazi u sintaksičkom ambigvitetu – pitanje reda riječi u bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku". *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 39, 2: 423–432.
- HOROVÁ, Eva. 1976. "On position and function of English local and temporal adverbials". *Brno Studies in English* 12: 93–123.
- HUDDLESTON, Rodney i Geoffrey K. PULLUM. 2002. *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HUUMO, Tuomas. 1996. "A scoping hierarchy of locatives". *Cognitive Linguistics* 7: 265–299.
- HUUMO, Tuomas. 1999. "Space as time: temporalization and other special functions of locational-setting adverbials". *Linguistics* 37, 3: 389–430.
- HUUMO, Tuomas. 2014. "Path Settings: How dynamic conceptualization permits the use of path expressions as setting adverbials". *Adverbials in use. From Predicative to Discourse Functions*. Louvain-la-Neuve: UCL Presses Universitaires de Louvain: 73–102.
- JACKENDOFF, Ray. 1972. *Semantic Interpretation in Generative Grammar*. Cambridge, MA: MIT Press.
- KARABALIĆ, Vladimir. 2011. "Sintaksa glagola nepotpunog značenja u hrvatskom i njemačkom jeziku na primjeru modalnih glagola". *Suvremena lingvistika* 37, 72: 171–185.
- KATIČIĆ, Radoslav. 2002. *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. Treće, poboljšano izdanje. Zagreb: HAZU – Globus.
- KATZ, Graham. 2003. "Event Arguments, Adverb Selection, and the Stative Adverb Gap". *Modifying Adjuncts*. Berlin: de Gruyter Mouton: 455–474.
- KOVAČEVIĆ, Miloš. 1988. *Uzročno semantičko polje*. Sarajevo: Svjetlost.
- LANG, Ewald, Claudia MAIENBORN i Cathrine FABRICIUS-HANSEN. 2003. "Modifying (the grammar of) adjuncts: An introduction". *Modifying adjuncts*. Berlin – New York: Mouton de Gruyter: 1–29.
- LANGACKER, Ronald W. 1987. "Grammatical Ramifications of the Setting/Participant

- Distinction”. *Proceedings of the Thirteenth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*; BLS 13: 383–394.
- LANGACKER, Ronald W. 1990. “Settings, participants, and grammatical relations”. *Meanings and prototypes. Studies in linguistic categorization*. London – New York: Routledge Taylor & Francis Group: 213–238.
- LANGACKER, Ronald W. 2008. *Cognitive Grammar: A Basic Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- LENKER, Ursula. 2010. *Argument and Rhetoric. Adverbial Connectors in History of English*. Topics in English linguistics, 64. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
- LURAGHI, Silvia. 2010. “Adverbial Phrases”. *New Perspectives on Historical Latin Syntax 2. Constituent Syntax (Adverbial Phrases, Adverbs, Mood, Tense)*. Berlin – New York: Walter de Gruyter GmbH & Co KG: 19–107.
- MAIENBORN, Claudia. 2001. “On the Position and Interpretation of Locative Modifiers”. *Natural Language Semantics* 9, 2: 191–240.
- MAIENBORN, Claudia. 2003. “Event internal modifiers: Semantic underspecification and conceptual interpretation”. *Modifying Adjuncts*. Berlin – New York: Mouton de Gruyter: 475–510.
- MAIENBORN, Claudia i Martin SCHÄFER. 2011. “Adverbs and adverbials”. *Semantics. An international handbook of natural language meaning; Volume 2*. (HSK Handbook series). Berlin – New York: Mouton de Gruyter: 1390–1420.
- MARKOVIĆ, Ivan. 2010. *Uvod u pridjev*. Zagreb: Disput.
- MATAS IVANKOVIĆ, Ivana. 2009. “Izražavanje prostornih značenja prijedložno-padežnim izrazima”. *Prostor u jeziku / Književnost i kultura šezdesetih: zbornik radova 37. seminara Zagrebačke slavističke škole*, uredio Krešimir Mićanović, 31–41. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu, Zagrebačka slavistička škola.
- MATOVAC, Darko. 2017. *Prijedlozi u hrvatskome jeziku: značenje, prostorni odnosi i konceptualizacija*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- MLIKOTA, Jadranka. 2009. “O izricanju namjere”. *Jezik*, 56, 1: 40.
- Moltmann, Friederike. 2013. “On the Distinction between Abstract States, Concrete States, and Tropes”. *Genericity*. Oxford: Oxford University Press: 293–311.
- MRAZOVIĆ, Pavica i Zora VUKADINOVIĆ. 1990. *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*. Sremski Karlovc i – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića – Dobra vest.
- NAZALEVIĆ ČUČEVIĆ, Iva i Jelena CVITANUŠIĆ TVICO. 2011. “Načini izražavanja dopusnosti u hrvatskome jeziku”. *Bosanskohercegovački slavistički kongres: zbornik radova, knjiga 1*. Sarajevo: Slavistički komitet: 527–539.
- PALIĆ, Ismail. 2007. *Sintaksa i semantika načina*. Sarajevo: naučna biblioteka Slovo.

- PALIĆ, Ismail. 2011. "O glagolima koji vežu obvezatne adverbijalne dopune u bosanskoje jeziku". *Suvremena lingvistika* 37, 72: 201–217.
- PIPER, Predrag, Ivana ANTONIĆ, Vladislava RUŽIĆ, Sreto TOMASIĆ, Ljudmila POPOVIĆ i Branko TOŠOVIĆ [Piper i dr.]. 2005. *Sintaksa savremenoga srpskog jezika: Prosta rečenica*. Beograd – Novi Sad: Institut za srpski jezik SANU – Beogradska knjiga – Matica srpska.
- POVOLNÁ, Renata. 1998. "Some notes on spatial and temporal adverbials in english conversation". *Sborník Prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity. Studia minorum facultatis philosophicae universitatis brunensis* s 4. *Brno Studies in English* 24: 87–108.
- PRANJKOVIĆ, IVO. 1995. *Sintaksa hrvatskoga jezika. Udžbenik za 3. razred gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga.
- PRANJKOVIĆ, IVO. 1998. *Hrvatski jezik 3. Udžbenik za 3. razred gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga.
- PRANJKOVIĆ, IVO. 2001. *Druga hrvatska skladnja. Sintaktičke rasprave*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- PRANJKOVIĆ, IVO. 2002. "Riječi svijju vrsta". *Hrvatska skladnja. Rasprave iz sintakse hrvatskoga standardnog jezika*, drugo izmijenjeno izdanje. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada: 22–27.
- PRANJKOVIĆ, IVO. 2002. "Izražavanja dopusnosti". *Hrvatska skladnja. Rasprave iz sintakse hrvatskoga standardnog jezika*, drugo izmijenjeno izdanje. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada: 48–52.
- QUIRK, Randolph, Sidney GREENBAUM, Geoffrey LEECH i Jan SVARTVIK [Quirk *et al.*]. 1985. *A comprehensive grammar of the English language*. Harlow, Essex: Longman.
- RAGUŽ, Dragutin. 1997. *Praktična hrvatska gramatika*. Zagreb: Medicinska naklada.
- RAGUŽ, Dragutin. 2010. *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: vlastita naklada. Samobor: Printera grupa.
- ROTHMAYR, Antonia. 2009. *The Structure of Stative Verbs*. *Linguistik Aktuell/Linguistic Today* 143. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- SAMARDŽIJA, Marko. 1986. "Dopune u suvremenom hrvatskom književnom jeziku". *Radovi Zavoda za slavensku filologiju* 21: 1–32.
- SAMARDŽIJA, Marko. 1987. "Četiri pitanja o biti valentnosti". *Radovi Zavoda za slavensku filologiju* 22: 85–105.
- SAMARDŽIJA, Marko. 1988. "Razdioba glagola po valentnosti". *Radovi Zavoda za slavensku filologiju* 23: 35–46.
- SAMARDŽIJA, Marko. 1993. "Gramatika zavisnosti i teorija valentnosti". *Kontrastivna analiza engleskog i hrvatskog jezika*. Filipović, Rudolf (ur.). Vol. IV: 1–14.

- SILIĆ, Josip. 2008. "Sredstva izražavanja načina u hrvatskome jeziku". Način u jeziku / Književnost i kultura pedesetih. Zbornik radova 36. seminara Zagrebačke slavističke škole. Zagreb: Filozofski fakultet, Zagrebačka slavistička škola: 11–14.
- SILIĆ, Josip. 2005. "Suznačne (sinsemantične) i samoznačne (autosemantične) riječi". *Zbornik radova Zagrebačke slavističke škole*.
- SILIĆ, Josip. 1984. *Od rečenice do teksta. (Teoretsko-metodološke pretpostavke nadrečeničnog jedinstva)*. Zagreb: Liber.
- SILIĆ, Josip i IVO PRANJKOVIĆ. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
- SIMEON, Rikard. 1969. *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*. Zagreb: Matica hrvatska.
- STOLAC, Diana. 2005. "Sintaksa u hrvatskim gramatikama u 20 stoljeću". *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 31: 249–276.
- STOLAC, Diana. 2006. "Hrvatska gramatologija u 20. stoljeću". *Hrvatski jezik u XX. stoljeću: zbornik radova*. Zagreb: Matica hrvatska: 297–320.
- STOLAC, Diana. 2009. "Izricanje prostornih značenja padežnim oblicima". *Prostor u jeziku / Književnost i kultura šezdesetih: Zbornik radova 37. seminara Zagrebačke slavističke škole*. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu, Zagrebačka slavistička škola: 69–75.
- ŠARIĆ, Ljiljana. 2003. "Prepositional categories and prototypes: Contrasting some Russian, Slovenian, Croatian and Polish examples". *Jezikoslovlje* 4, 2: 187–204.
- ŠARIĆ, Ljiljana. 2008. *Spatial Concepts in Slavic. A Cognitive Linguistic Study of Prepositions and Cases*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- ŠARIĆ, Ljiljana. 2014. *Prostor u jeziku i metafora: kognitivnolingvističke studije o prefiksima i prijedlozima*. Zagreb: Jesenski i Turk.
- ŠKILJAN, Dubravko (prir. i prev.). 1995. *Dionizije Tračanin. Gramatičko umijeće*. Zagreb: Latina et Graeca.
- TANACKOVIĆ, Faletar. 2011. *Semantički opis nesamostalnih (kosih) padeža u hrvatskome jeziku i njegove sintaktičke implikacije*. Doktorski rad. Osijek: Filozofski fakultet.
- TESNIÈRE, Lucien. 1959. *Éléments de Syntaxe Structurale*. Paris: Klincksieck.
- Težak, Stjepko i Stjepan Babić. 1994. *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Deseto izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
- THOMASON, Richard H. i Robert C. STALNAKER. 1973. "A semantic theory of adverbs". *Linguistic Inquiry* 4, 2: 195–220.
- VELČIĆ, Mirna. 1987. *Uvod u lingvistiku teksta*. Zagreb: Školska knjiga – Grafički zavod Hrvatske.

- VIDAKOVIĆ Erdeljić, Dubravka. 2012. *Prenesena značenja leksema koji označavaju tjelesni položaj u engleskom, hrvatskom i njemačkom jeziku*. Doktorski rad. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet.
- VUKOJEVIĆ, Luka. 2008. *Izražavanje posljedičnih odnosa u hrvatskome standardnom jeziku*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- VUKOJEVIĆ, Luka. 2007. "Nekoliko sintaktičkih naziva". *Suvremena lingvistika* 64, 2: 191–206.
- ZNIKA, Marija. 2008. *Sintaksa i semantika (Rasprave i članci)*. Zagreb: Pergamena.

ABOUT THE CATEGORY OF AN ADVERBIAL

In more comprehensive linguistic (especially Anglo-Saxon) literature, an adverbial has been considered as a heterogeneous/wide category that also incorporates parts of sentence that do not belong to the sentence structure (Quirk et al. 1985; Buyscheart 2010; Crystal 2008:14). Therefore, modifiers, connectors, obligatory and non-obligatory adverbial complements and adjuncts have been considered as adverbials and they have been associated with modification of the predicate/words in function of the predicate and modification of a sentence. Adverbial is the term that is in the contemporary grammars of the Croatian language considered as a synonym of the term adverbial designation. (Silić and Pranjković 2007; Barić and others 2005; Katičić; 2002; Raguž 2010). This work analyses description of an adverbial in the contemporary Croatian grammar books. Furthermore, it gives a review of semantic and grammatical/syntactic classification (as well as descriptions in the framework of different theoretical approaches) in order to draw attention to the width of the category, the placement of an adverbial in the structure of a simple sentence and interpretation of the sentence and its meaning. The question of systematization and justifiability of its name reaches outside the framework of this paperwork, but since the term adverbial has been adopted and accepted in the linguistic science and since adverbials, together with the subject, the object, the attribute and the apposition, is a single-membered term and it covers different kinds of adverbials (obligatory and non-obligatory complements and adjuncts) and since it also includes observing an adverbial as a sentence adjunct as well as a complement and an adjunct to the predicate (words in function of the predicate), it is accepted in this work as well. Taking into consideration that different semantic groups of adverbials also have different syntactic peculiarities and that that kind of classification demands more extensive research in order to draw attention to the role of the adverbial in the sentence interpretation, in the final part of the work the division is based on space adverbials.

KEYWORDS:

adverbial, adverbial classification, sentence structure, sentence interpretation, space adverbial

